

**NOTE DE FRONT DIN MARELE RĂZBOI ALE LOCOTENENTULUI
MARIN GHERGHINĂ 14/27 AUGUST 1916- 17/30 IUNIE 1917****THE GREAT WAR NOTES OF LIEUTENANT MARIN
GHERGHINĂ 14/27 AUGUST 1916 – 17/30 JUNE 1917**

Cristina Păiușan-Nuică*

Abstract

The war notes of Lieutenant Marin Gherghină, one of the heroes of the Great War, are an important document from 100 hundred years ago, which has been preserved until today. Marin Gherghină narrates, with a real talent, his itinerary on the front during the interminable marches he executed, and at the same time he writes to a possible reader about the victories and the defeats suffered in the first line of battle, about the cold, the hunger, the fear, the courage, the patriotism, the faith in God and in the good of the country. The publishing of these notes represents the recuperation of the history of a Romanian First World War hero.

Keywords: heroes of the Great War, victories, defeats, Romania in the Great War.

La 100 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial, prezentăm cititorilor jurnalul de front (notele de front) scris de locotenentul Marin Gherghină. Acesta se găsește în depozitul Muzeul Partidului din cadrul Muzeului Național de Istorie a României, iar existența sa ne-a fost semnalată în 2017 de către dr. Oana Ilie, șefa secției Istorie.

Documentul, în copie, a fost donat Muzeului la 22 mai 1987 de către profesorul Popescu Constantin, cel care a realizat o muncă importantă transcriindul după original. Tot domnul Popescu a donat și două fotografii, datate 1915 și 1917, precum și o fotografie a părinților săi din 1915.

Am cules și adnotat textul jurnalului conform copiei, ce are 69 de pagini. În momentul copierii în anii 80, pasajele imposibil de descifrat au fost înlocuite prin trei puncte; în actuala transcriere le-am înlocuit cu parantezele drepte, cu mențiunea „lipsă în text”. Sperăm ca acest impediment să nu risipească farmecul notițelor scrise în timpul războiului de Marin Gherghină.

Greșelile gramaticale le-am corectat tacit. În cazul unor greșeli celor de scriere a numelor unor localități, transcrierea fonetică fiind departe de numele real al satelor și orașelor prin care a trecut locotenentul Gherghină pe front, am operat

* Cercetător științific în cadrul Secției de Istorie Modernă, Medievală și Contemporană a Muzeului Național de Istorie a României; doctor în istorie; email: crispaiusan@yahoo.com

corectura necesară, menționând în cadrul notei numele complet și corect al localității în limba maghiară și în dialect săsesc, după caz, fiind vorba de localități din Transilvania, care aveau nume săsești (germane) sau ungurești. De asemenea, acolo unde a fost posibil am menționat și localitatea de astăzi.

În unele cazuri a fost imposibil să identific numele localității, astfel că am așezat un semn de întrebare între paranteze drepte după numele respectiv.

La începutul războiului, Marin Gherghină era sublocotenent în Compania a VI-a din Regimentul 30 Muscel, ce făcea parte din Brigada 6 Infanterie, parte a Diviziei 3 Infanterie, Corpul II din Armata a II-a română - trimisă să intre în luptă la frontiera Transilvaniei.

Armata a II-a, condusă de generalul Alexandru Averescu, a pătruns în Transilvania chiar în noaptea de 14/27 august 1916, și a înaintat fără a întâmpina o rezistență serioasă (vezi însemnările din 14/27 și 15/28 august 1916).

Apoi a avansat de-a lungul arcului Carpatic¹, acoperind un front care cuprindea trecătorile: Timiș (Predeal) - Törzburg (Bran) - Bratocea și până la Buzău, drumul cel mai scurt spre Transilvania. Era plasată central între Armata de Nord (aflată la nord frontului transilvănean) și Armata I (la sudul frontului transilvănean) și tocmai de aceasta trebuia să înainteze rapid, pentru a lega cele două armate și a crea un front unic și întărit².

În primele zile de luptă rezistența a fost minimă, Armata austro-ungară nu era pregătită să riposteze, iar soldații români au trecut munții și au înaintat spre Brașov, ocupând orașul. După ocuparea Brașovului în zilele de 28-29 august 1916³, direcția de înaintare a fost Făgăraș-Homorod.

Regimentul 30 Muscel, din care făcea parte și compania sublocotenentului Gherghină, a mers pe șoseaua Branului, pe valea Timișului spre Predeal. Descrierile sale sunt reprezentative pentru modul în care soldatul român a luptat în Transilvania, precum și pentru reacția localnicilor la sosirea Armatei române. După doar trei zile de război, toate trecătorile erau în stăpânirea ostașilor români.

Schimbarea conducerii Armatei a II-a, plecarea generalului Alexandru Averescu, trimis la Armata III din Sud, și sosirea generalului Crăiniceanu⁴, readus din rezervă, dislocarea unor unități din această armată și trimiterea lor pe frontul din Sud după Turtucaia (Divizia 5-a a plecat spre Dobrogea) au dus la slăbirea forței de atac și apoi la oprirea atacului.

¹ Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, Meteor Publishing, 2014, p. 67.

² Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, ediția a II-a, vol. I, Editura Casei Școalelor, Atelierele „Cartea Românească”, București, 1922, p. 246.

³ *Ibidem*, pp. 246-255.

⁴ Grigore Crăiniceanu (1852-1935), ministru de Război, comandant al Armatei a II-a în Primul Război Mondial, 26 august – 26 septembrie 1916.

Totodată, slăbirea Armatei a II-a creat goluri periculoase în linia frontului. O altă problemă a fost cea legată de deciziile eronate luate de către Marele Cartier General, cum ar fi oprirea, la 19 septembrie 1917, a înaintării spre Mureș și transferul unor trupe ale Armatei a II-a pe frontul de sud.

După câteva zile de nehotărâre, la 11 septembrie 1916, Marele Cartier General a hotărât ca Armata a II-a să reintre în luptă pentru a cuceri Valea Oltului și a Homorodului.

Trecerea Oltului transilvan, descrisă atât de plastic de către sublocotenentul Gherghină (vezi notițele din 1, 2, 3, 4 septembrie stil vechi/14, 15, 16, 17 septembrie stil nou), s-a făcut cu mari jertfe. „De trei ori am fost nevoiți să trecem Oltul prin apa până la subsuori. Nimeni nu se dă înapoi. Când mă vedeau băieții între ei parcă erau nebuni de bucurie. Nu mai auzeau gloanțe, nu mai simțeau nimic. Erau nebuni și pace. O! Ce groaznic, groaznic! N-ai timp să simți și să gândești. Mori și nu ști. Ce n-aș da să spun tuturor ce e pe un câmp de luptă! Ești nebun, fiară. O și flăcării noștri, flăcării noștri. Tot prinusul, toată recunoștința lor li se cuvine. O și voi ce nu-i cunoașteți cum se luptă ei pentru o bucățică de pământ, pentru pâinea copiilor lor!”

Compania lui Gherghină a trecut vadul pe la Crihalma, atacând pozițiile întărite ale dușmanilor și cucerindu-le.

După stabilizarea frontului din Sud, prin slăbirea frontului din Transilvania, Marele Cartier General a revenit la campania din Ardeal, propunându-și înaintarea până la linia Reghin-Sighișoara-Sibiu și scurtarea frontului de la 240 de km la 130 km.

Dar situația pe frontul transilvănean a început să se schimbe la începutul lunii septembrie 1916, când Germania a trimis pe acest front trupe germane conduse de generalul Falkenhayn. Fost ministru de Război, fost șef al statului major german timp de doi ani, Eric von Falkenhayn⁵ a fost înlăturat după eșecul de la Verdun și intrarea României în război alături de Antantă.

Falkenhayn dorea să se răzbune, să-și demonstreze calitățile și să cucerească rapid frontul ardelean al celor 3 armate române slăbite, profitând de golurile create de mutări și marele eșec din Sud.

Armata germană, bine echipată, înarmată și condusă, a intrat în luptă, iar Armata română a suferit grele înfrângeri la Sibiu (26-29 septembrie), Brașov (7-8 octombrie) și a fost treptat respinsă din teritoriul Transilvaniei.

Armata a II-a, cu cele trei divizii din componență: Divizia 4, Divizia 3 (compania lui Gherghină fiind parte a acesteia) și Divizia 6-a, a pornit la ofensiva pe 27 septembrie 1916. Divizia 3-a, aflată în centrul Armatei a II-a, a înaintat spre Rodbav, unde după lupte eroice (vezi însemnările din zilele 15, 16, 17 și 19

⁵ Erick von Falkenhayn (1861-1922), ministru de Război (1913-1914), fost șef al statului major german timp de doi ani (1914-1915), a fost trimis pe frontul român în 1916.

septembrie stil vechi/28, 29, 30 septembrie și 2 octombrie stil nou) înfrânge armata germană, capturează 200 de prizonieri⁶ și ajunge până la Șinca (Cincu Mare).

Pe 27 și 28 septembrie 1916, Armata a II-a a înaintat respingând și împrăștiind dușmanul, luptând cu corpul de husari al lui Schmettow⁷, aripa stângă a Armatei a IX-a germane. Dar forța și armamentul superior ale germanilor au provocat semi-eșecul Armatei a II-a, care a fost incapabilă să intervină și să ajute Corpul Olt.

Ofensiva a fost oprită, iar Divizia a 3-a s-a retras în marșuri forțate (vezi însemnările din zilele 20, 23, 24, 25 septembrie 1916 stil vechi/ 3, 6, 7, 8 octombrie stil nou), deplasându-se spre dreapta Diviziei a 6-a, iar Divizia a 4-a, care înaintase mai rapid și câștigase lupta de la Porumbacu, a fost forțată să renunțe la teritoriul câștigat.

Retragerea a provocat decepția soldaților, care au luptat cu mare eroism, crezând că pot respinge inamicul. Divizia a 3-a a fost supusă la o noapte și o zi de marș forțat, din Rotbach și Cincu Mare spre Jalișteat și Bărcuț.

Întreaga Armată a II-a s-a retras strategic pe malul stâng al Oltului, închizând drumul spre Brașov, iar eroismul luptelor de la Porumbacu și Bărcuț (vezi însemnările din 20 septembrie/2 octombrie) s-a dovedit inutil, lucru ce a demoralizat și mai mult soldații.

Retragerea s-a făcut haotic, fiind lăsate dușmanului tunuri și alte tipuri de armament, panica s-a propagat de la militari la civili, iar o parte a populației civile a fugit de frica răzburărilor (vezi însemnările din 23 septembrie/6 octombrie 1916). Nicio încercare de rezistență nu a dat rod.

Generalul Crăiniceanu, lipsit de strategie, experiență de luptă și spirit combativ, dorea, după pierderea bătăliei de la Șinca (Cincu Mare), să evacueze Brașovul fără a opune rezistență⁸, dar Marele Cartier General i-a impus rezistența pe crestele munților.

Divizia a 3-a, în care lupta Gherghină, se afla pe linia Săcele-Târlungeni (vezi însemnările din 26 septembrie/9 octombrie 1916) și a fost trimisă să ocupe frontul pe linia Sânpetru-Olt. Atacată între Bot și Sânpetru, a rezistat eroic artileriei inamice.

După 40 de zile de prezență în Transilvania, armata română a fost înfrântă și alungată. Ducând un război pe două fronturi, slab echipată și înarmată, fără o viziune tactică coerentă și fără generali și ofițeri cu experiență pe teren, înfrângerea

⁶ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, ediția II-a, vol. I, Editura Casei Școalelor, Atelierele „Cartea Românească”, București, 1922, pp. 302-304.

⁷ Eberhard Schmettow (1861-1935) general al armatei germane în Primul Război Mondial, comandant al Diviziei 3 Cavalerie din Transilvania, transformat în „corpul de Cavalerie Schmettow” prin alipirea Diviziei 1 de Cavalerie austro-ungară a acționat în bătălia de la Sibiu.

⁸ Constantin Kirițescu, *op.cit.*, p. 327.

fusese iminentă. Dar greșelile tactice ale celor trei armate din Transilvania, care nu au reușit să asigure un front unitar, au dus la înfrângerea lor - pe rând, de către armatele germane.

Începea calvarul României din toamna-iarna 1916/1917: înfrângeri, retrageri, pierderi inutile de vieți, echipament și teritoriu național.

Sublocotenentul Gherghină a fost unul dintre actorii și martorii acestor evenimente, iar povestea acestuia este cu atât mai importantă, cu cât este mărturia unui sublocotenent (ajuns locotenent) care a luptat în prima linie și a trăit zi de zi tumultul victoriilor și dezastrul înfrângerilor, care a suportat toate deciziile contradictorii, a executat marșuri de zeci de kilometri și a suferit de foame, de frig și a fost de multe ori la un pas de moarte.

Gherghină începe scrierea notelor chiar în ziua de 14/27 august 1916, în momentul declarării războiului. Aflat pe granița transilvăneană, a intrat împreună cu compania sa direct în luptă. Grănicerii unguri au fost luați prin surprindere și alungați, dar după puține zile a început să apară rezistența la înaintarea armatei române.

Marin Gherghină notează, atunci când luptele de pe front și timpul îi permit, evenimentele trăite, înaintarea, marșurile de zeci de kilometri, luptele propriu zise la care a participat.

Gherghină a fost decorat pentru curaj în luptă, apoi înaintat în grad delocotenent în decembrie 1916 (vezi însemnarea din 14/28 februarie 1917).

El povestește despre proasta organizare a armatei, despre ordinele contradictorii ajunse la el, despre comandanții care stau la un kilometru în spatele frontului și care, atunci când ordonă marșuri de zeci de kilometri, le fac călare, spre deosebire de trupă, care mărșăluiește pe jos prin noroi, frig, apă și fără hrană. Ruptura existentă între gradele mari și gradele mici și soldați, disprețul arătat celor ce duceau greul războiului, lipsa conduitei militare și a moralei (vezi însemnările din 17 septembrie/2 octombrie; 20 octombrie/2 noiembrie) au făcut ca modelele să fie rare și eroismul și mai rar.

Învățătorul Gherghină își scrie impresiile conștient că acestea vor face parte din istoria războiului, iar cititorii vor învăța din această tragică experiență, dar și cu gândul că familia sa va citi toate cele scrise. Dovadă stă notița datată 24 octombrie 1916, prin care roagă posibilul găsitör al carnetului să-l ducă familiei, având notată pe aceeași pagină adresa acesteia.

Pe ultima filă a carnetului a notat: *Adresa familiei mele este: I. Gherghină, com. Cernelele - Troasca* (astăzi – în 1987 Rovine, casa se află la nr. 60 – conform celor scrise de profesorul Constantin Popescu), *jud. Dolj. Prin Craiova. O scriu aici, ca la nevoie să poată servi oricui. Gherghină*".

Teme ce se repetă în notițe sunt slaba dotare cu armament a Armatei române, lipsa de experiență și inexistența artileriei, care trebuia să protejeze

infanteria. Sunt narate cazuri în care artileria română face victime printre proprii infanteriști, neregându-și bine tirul (vezi însemnările din 15 august 1916).

Lipsa de colaborare între gradați și trupă era o altă problemă, dată de lașitatea comandanților, puțini dintre aceștia ajungând în linia întâi, acolo unde se află mereu compania lui Gherghină.

Ordinele contradictorii și lașitatea conducătorilor au dus la pierderi inutile de vieți omenești. Lașitatea soldatului a fost prezentată și ea, mergând de la frica legitimă în fața morții și fuga de ploaia de gloanțe și șrapnele, până la dezertările în masă și lipsa de responsabilitate generate de conduita gradelor superioare, care stăteau în spatele frontului și la cel mai mic pericol se retrăgeau.

La 11 octombrie 1916 [28 septembrie stil vechi] compania sublocotenentului Gherghină revenise pe linia vechii frontiere, apărând teritoriul național (vezi însemnarea din 28 septembrie/11 octombrie 1916).

După înfrângerile suferite, Armata a II-a a fost reconstituită din cinci divizii: 22 și 12 scoase de pe frontul din Dobrogea sunt trimise la Bran, Divizia 3-a a ocupat trecătorile de la Bratocea și Predeluș; Divizia 21 ocupase trecătoarea Predealului, unde a fost trimisă și Divizia a 10-a.

Această armată a fost încredințată din nou generalului Averescu. Înfrângerile au venit odată cu ocuparea Rucărului și apoi a trecătorii Bran (14 octombrie 1916) de către inamic. Dar mare parte a zonei a rezistat eroic: lupta de la Mateiaș (17, 18, 19 octombrie 1916), bătăliile de la Câmpulung și oprirea inamicului; bătălia Predealului, care a durat zece zile. Deși trecătoarea Predealului a fost străpunsă, prin luptele din trecătorile Bratocea și Buzăului s-a oprit înaintarea armatelor dușmane.

Destul de rar locotenentul Gherghină vorbește despre Armata rusă, aflată pe frontul din Moldova, acolo unde Divizia a 3-a era cantonată pentru refacere. Armata rusă nu lupta pe front în linia întâi, ci străbătea satele, jefuia, petrecea și nu asculta de ordinele gradaților (vezi notele din 1/14 ianuarie 1917 și 14/28 februarie 1917).

Retragerea benevolă de la Bratocea, de la începutul lunii decembrie 1916, (vezi însemnările din 1/14 ianuarie 1917) aduce cu sine marșuri interminabile spre teritoriul neocupat al României din Moldova, spre Vrancea și apoi spre zona Bacăului, cantonarea și refacerea combatanților.

Luptele de uzură continuă și armata română rezistă și încearcă să-și refacă forțele slăbite de marșuri, înfrângeri, frig, foame și boli precum febra tifoidă și tifosul exantematic.

Soldatul român era țăranul român neobișnuit cu lupta, având o sumară instrucție, trăind cu dorul de casă și cu spaima că familia sa nu va putea supraviețui.

Atunci când nu era analfabet, soldatul scrie acasă familiei, iar unul dintre cele mai emoționante paragrafe ale caietului narează ce înseamnă să primești

corepondență pe front: „Le-am împărțit și soldaților pe cele venite, câtă bucurie și ce dispoziție pe ei. Le-am dat și altele să scrie și m-am îngrijit ca să fie luate și duse repede. Una din scrisori era un simplu carton gros și a fost primit de poștă. Văd și acum cu litere tremurânde „A ta soție care te dorește” (vezi însemnarea din 9 [22]septembrie).

În aceeași însemnare, sublocotenentul povestește despre credința soldaților, parte a vieții cotidiene: „În timpul liber îmi citesc aproape toți cu evlavie cărțile de rugăciuni ce au. Se închină cu toată osârdia, la orice masă, la orice plecare și oricând cred că e timpul. Azi, venind din pădure, văd la o parte un soldat cu o iconiță în mână. Spune rugăciunea atât de dus cu gândul că nici nu mă observă când trec. Îl las în pace și-mi urmez drumul. Mă pătrund și mă înfiorează și pe mine aceste sentimente frumoase. De câte ori în cumpănă în fruntea lor nu am chemat ajutor Celui de sus?! „Cu Dumnezeu înainte, băieți!” și ei mi-au răspuns în cor: „Să ne ajute Dumnezeu!” Văd și acum cum le lucește fața și privirea fiind încredințați că cu ajutorul lui mergem și ne va scăpa”.

Locotenentul Marin Gherghină a supraviețuit febrei tifoide, iar la sfârșitul lunii februarie 1917 s-a întors pe front în zona Vrancei, la Răcoasa (vezi însemnările din 14/28 februarie 1917), într-un război surd de apărare a propriilor poziții.

Jurnalul se încheie la sfârșitul lunii iunie 1917, când armata română se pregătea de ofensivă.

Locotenentul Marin Gherghină a murit pe front în bătălia de la Dealul Pietroasa, zona Mărăști.

Am găsit informații despre acesta în revista *Memoria Oltului*, an II, nr. 5(15) mai 2013, unde apare un articol despre revista *Lumea satelor*, care în numărul 11/1 iunie 1919, la pagina 2, în lista cu învățători și profesori morți pentru întregirea neamului, îl menționează pe **M. Gherghină (Corabia)**. Aceași revistă, an II, nr. 10 (20) octombrie 2013, menționează în articolul despre *Monumentul eroilor din satul Măgureni – Olt*, în lista cu Eroi din Primul Război Mondial – Partea sudică, la nr. 37, pe **Marin Gherghină**.

După transcrierea și adnotarea acestui jurnal de front am descoperit că profesorul universitar Dinică Ciobotea din Craiova a dat spre publicare originalul său, aflat în arhiva personală⁹. Am făcut schimb de transcrieri și am realizat că este vorba despre aceleași însemnări. Carnetul a fost primit de Dinică Ciobotea de la urmașii lui Marin Gherghină, textul fiind identic cu al jurnalului din patrimoniul MNIR.

⁹ Dinică Ciobotea, *Carnetul cu însemnări de pe front ale ofițerului Marin Gherghină din Regimentul nr. 30 Muscel*.

Publicarea jurnalului de front și în prezenta variantă adnotată consider ca este necesară și utilă pentru cunoașterea războiului, a vieții pe front și a istoriei unuia dintre eroii necunoscuți până acum - **locotenentul Marin Gherghină**.

Publicăm acest text pentru a cinsti memoria lui Marin Gherghină și a-i populariza faptele eroice.

Pe prima filă a fost menționat de către Marin Gherghină:

Am dorința că de voi muri, acest carnet să fie trimis familiei. Nu mă îndoiesc că cei ce cunosc aceste sentimente, nu se vor da la o parte de la această însărcinare - însemnare datată 24.X.1916.

Pe ultima filă a carnetului Marin Gherghină a notat:

Adresa familiei mele este: I. Gherghină, com. Cernelele - Troasca (astăzi – în 1987 Rovine, casa se află la nr. 60 – conform celor scrise de profesorul Constantin Popescu), jud. Dolj. Prin Craiova. O scriu aici, ca la nevoie să poată servi oricui. Gherghină

Tot Constantin Popescu nota: *Penultima filă conține un desen în creion negru ce-l înfățișează pe erou – lt. Gherghină* realizat de I.C.Zopiescu, pictor, Stroești-Argeș, 14.II.1917, Verdea.

La sfârșitul carnetului o foaie cuprinde „cuvinte radicale” – cu explicația lor.

Apoi, fugar, sunt notate câteva lucruri ce au aparținut eroului, Lt. Marin Gherghină, comandantul companiei a VI-a din Regimentul 30 Muscel, Divizia a treia, Armata a 2-a.

Primită la 2.VI.1917 – cartea poștală adresată lt. Gherghină – de către unchiul său (fratele tatălui), Costică Gherghină, inspector C.F.R. în momentul detașării acestuia la Iași.

Bârlad, 17 mai 1917

„Drag și scump erou,

Căci tu și cu toți camarazii tăi, sunteți Eroii, speranțele și zeei la care noi cei neputincioși și nearmați privim cu mândrie și cu drag, cu sufletul plin de dor și mi se umplu ochii de lacrimi de bucurie când vă vedem atât de voinici cu piepturile voastre de oțel, înfrunțați pe vrășmașul cotropitor [...] Zi și noapte muncim și noi, spre a vă ajuta cu cele ce trebuie..”

14[/27] august 1916 Duminică

Plecase dl. Locotenent și ca cel mai vechi în grad iau comanda companiei. Mi se spune dimineața că va fi revista la ora 5 p.m. Ne gătim. Lucrez fără odihnă.

Plecam echipați spre frontieră. La 9 ½ p.m. ajungem la vamă. Vor să pună mâna pe jandarmii unguri. Se rănește de moarte colonelul Poenaru. Se începe un foc puternic. Sunt primele focuri ce le auzim. Văd primul mort și aud cum se vaită un rănit. Înaintăm noaptea foarte repede spre Bran. Cam pe la ora 1 ne opresc vii focuri de mitralieră la defileul Branului. Ne pîtim în șanț și ne cântă infernal muzica până la ziuă pe deasupra capului. Avem răniți, se retrage și adăpostește batalionul I după niște case.

15[28] august, Luni [1916]

E ziua mea și prevăd că mi se pregătește un frumos festival. Mitraliera și infanteria ne-a văzut și bat casa noastră. Artileria începe acțiunea. Un vîjâit sinistru și apoi o groaznică detunătură bate șoseaua și are intenția să ne arunce adăpostul în aer, căci casa era pe șosea. Se dă ordin să părăsim adăpostul și să înaintăm spre dealul pe la dreapta să ocupăm flancul din stînga.

Sunt cel mai vechi în grad și am comanda companiei. Dau ordin de înaintare și cum ies din adăpost începe să bată mitraliera. Cad gloanțele ploaie. Plutoanele dispar după adăposturi și rămân singur în gloanțe. Fug înapoia unei clăi de fîn și găsesc aici plutonul.

Un glonte îmi trece pe lângă umăr. Soldații mă vaetă și nu mă lasă să mai ies din adăpost. Nu găsesc Plutonul I. Se pitesc în niște cartofi cu slt. Popescu. Dau ordin să se monteze pe plutoane spre munițiile de la stînga ce aveam ordin să-l ocup. Se înaintează individual și îndată ce apare un om singuri deschid foc cu infanterie și mitralierele. Ne strecurăm înapoia unei case și trecem pe rînd pe lângă gard la o altă casă. Șrapnelele de artilerie se sparg deasupra noastră și ne împrăscă cu gloanțe. Ne bate artileria noastră. Casa ce o părăsim aruncată în aer. Am avut primul rănit în abdomen – Munteanu. Trecem prin apă un pârâu peste care în zadar ne căznim să aruncăm câteva lemne. Înotăm în albia lui și pe lângă gard și ajungem la coada dealului. Văd cum vin răniți din batalionul II. Mă urmează la înaintare compania II și III. Ocup poziția și aștept ordin de înaintare. Se dă însă ordin de retragere căci venise vestea că batalionul II a fost respins. Un agent de la batalionul II ne cere ajutorul. El respinsese pe unguri și ocupase o tranșee. Ne întoarcem repede. Căpitanul Giuglan ne arată locul. Îmi conduc compania pe culmea ce mi se arată. Dăm asalt și luăm un grup de case. Se amestecaseră companiile și aproape nu-mi văd soldații. Iau comanda celor din fața; cu mari sforțări reușesc să-i duc pe culme. E prima dată și se cam sfiesc.

Văd pe sublt. Predanu care trece la aripa dreaptă cu gândul să pună mâna pe un grup de case. La stînga pe sublocotenentul Simionescu cu greu îi fac să înainteze. Dau foc fără să ochescă și fără să vadă. Nu ascultă ordinele. Trece căpitanul Giuglan și ne cheamă pe toți la aripa dreaptă. Plec cu sublt. Pașoiu G. cu care stasem câteva minute adăpostiți după niște pruni. El pleacă înainte iar eu iau comanda unui grup foarte expus. Mitraliera mă prinde în spate și trage de mama

focului. Peste mine, la stânga, un glonte, în partea dreaptă a capului soldatului Mălureanu. La dreapta, înainte, stau morții pe coastă și cad răniții. La dreapta, la stânga, înapoi și înainte sare pământul în toate părțile. Mai mă târăsc în linia de luptă, ploaia nu mai stă. Soldații noștri trag mereu. E un iad și nu mai credeam că scap, cu o energie ce nu mi-o cunoșteam mă retrag pe creastă. Norocul meu să nu fiu lovit. Văd primul mort, e oribil. Îți face rău. Mitratorii se așează lângă el, în bătaie. Mă întrebă unde să tragă. Nu știu ce i-oi fi spus. Văd un grup de ofițeri la o casă. Pornesc spre ei.

Îmi era o sete turbată. Intru în casă și cer apă. La intrare doi răniți se vaietă. În casă gospodina plânge că o schijă i-a rănit mâna copilului. Îmi cere ajutor. Îmi pare rău că nu pot nimic. Beau repede apă. Mi-e milă de sărmanii răniți. Scot fiola mică cu clor și badijonez pe amândoi. Unul era din a II-a și altul din a VI-a. Însă companiile erau amestecate. Se retrag din luptă și se reformează batalioane. Soldații mănâncă și beau apă. Eram istovit. Nu mâncasem de duminică 14 [27] august seara și atunci numai două ouă. Nici acum n-am ce mânca. Nu credeam că voi mai scăpa. Pornim iar la atac. Ploaia de gloanțe se dezlănțuie iar. Dau ordin plutoanelor I, II, III să înainteze după compania a II-a. Opresc pe al IV-lea în rezervă și merg cu el. Eram puțin pe panta opusă focurilor.

Sunt istovit de nesomn și foame. Sub gloanțe, soldații încep să fumeze. Îmi e și mie somn. Nu-mi părăsesc compania. Explorez cu binoclul terenul la dreapta, observ tranșee ocupate. Cad gloanțele ca grindina. Pe unul îl rănește prin spate. Încep să mă strige, ofițerii dau foc. Nu plec. Mă cheamă atunci căpitanul Pelianu și Nisipeanu. Îmi chem plutonul, abia răsuflu. Deja unele plutoane ascunse înaintează mult. Căpitanul Giuglan prin ordinul de înaintare generală, pornesc cu plutonul cemi rămăsese pe aripa dreaptă. Se dezlănțuie un elan.

Descopăr cu binoclu o culme depărtată la dreapta, niște tranșee inamice voiesc să ne ochească. Le arăt soldaților și într-o clipă îi răstoarnă. Se dă asaltul și înaintăm în satul Bran. Pornim și organizăm înălțimea dinaintea și dreapta satului, dormim noaptea pe poziții.

16[29] august [1916]

Noaptea am dormit pe poziția organizată. Dau patrulă și santinele. Peste noapte o santinelă dă alarma pentru că auzise câteva împușcături. Echippez soldații și-i scot la marginea adăpostului. Întăresc șanțurile din poziții. Dau ordin să se culce în linie gata pentru luptă. Nu mai pot dormi toată noaptea. Era a doua noapte de nesomn. Seara mâncasem ceva friptură, lapte bătut, unt și băusem ceva vinișor. E zi liberă. Consolidăm pozițiile începute. Ne curățăm și mâncăm bine. Soldații beau bine și aduc din sat merinde și zaharicale. Ungurii și sașii fugiseră și se pustiiseră produsele. Văd cum țărani români iau mobilă și rufăria „domnilor”. Mă spăl la crășmărița din Bran care mă servește cu vișinată. Îmi

socotisem de cu seara pierderile. Avem cinci morți și patru răniți. Pe seara îmi sosește comandantul. Mâncăm și dormim liniștiți.

17 [30] august [1916]

Ne sculăm la 4 ½. Plecăm spre Tohanul Nou¹⁰ încă pe rouă. Regimentul mergea pe trei coloane. Ajungem și poposim într-o miriște la marginea de sud a satului. Se aude lupta la Tohanul Vechi¹¹ și Zărnești. Artileria trage peste noi la Tohanul Vechi. Spre seară intrăm în cantonament. Primesc ordin să organizez terenul de luptă. Nu apuc bine să organizez și batalionul primește ordin să pornească spre Zărnești. Cu toate că aveam ordin să rămân sunt luat mai mult forțat să merg cu compania. Întâlnim regimentul 22 – un batalion – care susținuse lupta la Zărnești ajutat de un batalion din 4 Argeș și batalionul al II-lea de la noi. Ne informăm de pierderi. Nimic precis. Ajungem în Tohanul Vechi. Se întoarce batalionul II. Venise în Zărnești – ni se spune – batalionul 4 Argeș care nu se mișcase după poziție. Trimitem patrule în sat. Abia pe la 11 se ia hotărârea să coborâm în sat. Găsim o grădină și așezăm toată compania acolo. Dormim și noi în ea. Cer o pătură de la un zis român pe care [lipsă în text] peste foc. Nu vrea să mi-o dea decât amenințat cu arma.

18 [31] august [1916]

Ne sculăm cu noaptea în cap. Locotenentul se plânge că n-a putut dormi. Pornesc în sat și găsesc la un român să mă spăl. Îmi dă și lapte de dimineață. Iau și ceilalți lapte. Soldații găsesc poșta și o devastează. Oamenii iau tot ce găsesc adăugând ocări la adresa foștilor stăpâni. Trupa poate să ia ceaiul și o pornim spre Tohanul Nou. Sunt chemat iar să organizez focul. Trupa pleacă la 11 ore și eu rămân să [lipsă în text].

Am timp să mă curăț la crâșmărița drăguță și amabilă. La trei ore pornesc cu trenul, trec prin Râșnov și ajung trupa. În Râșnov spărsese[ră] o cârciumă și soldații fugeau beți în toate părțile în special cei din 22. Fac ca conducătorii mecanici să nu se oprească la cârciumă. Tot izbutiseră să-și ia câteva sticle și căldări cu vin. Vărs câteva. În Cristian¹² iar voiesc să se oprească la cârciumă. Alții fug după o fabrică de spirt care arsese. Unii voiesc să-și înlocuiască căruțele și iau cu forța și pun la locul lor. Pe drum fugeau din casă în casă. Ajung regimentul și formez iarăși parcul la marginea dinspre răsărit și nord.

¹⁰ Tohanul Nou, localitate în județul Brașov, în 1916 în Transilvania aflată sub dominație Austro-Ungară, astăzi parte componentă a orașului Zărnești.

¹¹ Tohanul Vechi, Techen în dialectal săsesc, Otohan în maghiară, localitate în județul Brașov, în 1916 în Transilvania aflată sub dominație austro-ungară, astăzi parte componentă a orașului Zărnești.

¹² Cristian – în germană Neustadt, în maghiară Keresztényfalva, comună în județul Brașov.

19 august [1 septembrie 1916]

Dis de dimineață mă scol să organizez focul. Îmi dau de lucru conducătorii în care sosește trenul regimentului. Pornește trupa spre Ghimbav. Pe la ora 5 p.m. pornesc și eu cu trenul. Păstrez drăguță amintire din Cristian. Merg pe jos (sic!) cu trenul până la Ghimbav. Acolo iarăși la front. Ghimbavul e un sat de sași și români foarte bogat. Asemenea și celelalte prin care am trecut. A fost și o cazarmă de husari. Găsesc cantonament în casa unui sas. Se vede că fiul sau ginerele să fi fost militar. Acasă nu sunt decât un bătrân și două bătrâne foarte fricoși. Luăm masa împreună și dormim în casa sasului.

20 august [2 septembrie [1916]

Cu serviciul de siguranță pornim spre Hălciu¹³. **Ne primesc cu tricolorul și flori.** Poposim și cantonăm. Se opresc soldații de la noi. Ce abuzuri. Dorm în casa unui sas bogat. De altfel și satul e foarte bogat și are aspectul unui târgșor. Ni se pregătește mâncarea la gazdă. Săsoaicele sunt foarte bune gospodine. Sunt de admirat în toate privințele O curățenie și o ordine perfectă. Bune menajere. La repezeală ne pregătesc o masă foarte plăcută. Le-am admirat în această privință. Am mai făcut cunoștință cu bucătăria lor la Ghimbav. Era vorba ca a doua zi să ieșim la lucru și le rugăm să ne gătească o masă. Primesc. Pe Brezeanu îl însărcinăm să se ocupe de acesta. Dormim cu toții în aceeași casă.

21 august [3 septembrie 1916]

Primim ordin să mergem la [lipsă în text] Ujvar [?], primul sat sărac ce-l văd în acest ținut. Batalionul nostru în avanposturi, compania noastră e linia cea mai înaintată. Pe o câmpie, la colțul unei pădurice, în colibă un păstor de oi formăm garda mare [lipsă în text] posturile între Krizba¹⁴ și Rothbach¹⁵. Sunt trimis patrulă spre Feldioara și Rothbach. Plec la 2 p.m. și abia mă înapoiez în Feldioara la 5 p.m. Găsesc pe câmp șanțuri de ale lor pentru tunuri, cazmale etc. N-avuseseră timp să le ocupe. De aveau trupe, pe acest câmp favorabil apărării, ne dau mult de lucru. Se vede însă că i-am surprins căci n-au avut timp să aducă nimic. Numai câteva butoaie cu vin căzuse pradă lor. Feldioara era ocupată de trupele noastre, podul peste Olt aruncat în aer. Neveste și fetele staționau pe celălalt mal iar soldații pe malul celălalt. Nu pot să trec spre Rothbach. De două zile plecaseră trupele ungurești. O fată drăguță îmi da un buchet de flori. Ajung la marginea cealaltă a satului. Iau o dulceață, lapte și pâine. Fata cu florile iarăși vine.

¹³ Hălciu, sat în județul Brașov, în dialectul săsesc Hältsdref, Haljtsdref, în germană Heldsdorf, Heldesdorf, Heltesdorf, maghiară Hőltövény, Heltevény.

¹⁴ Crizbav astăzi comună în județul Brașov, în dialectul săsesc Kriszbich, în germană Krebsbach, Kriesbach, în maghiară Krizba.

¹⁵ Satul Rotbav de astăzi, Rothbach în germană, în comuna Feldioara.

Vine o căruță cu două femei și un ungur. Îmi pare rău că nu i-am oprit. Mergeau spre Apața¹⁶ și poate să fi fost vreo patrulă. Plec spre garda mare. E duminică și mă bărbieresc și mă spăl. E o săptămână de când seara dorm în cabană. Îmi e foarte greu să dorm încălțat.

22 august [4 septembrie 1916]

De vreo cinci ori pornesc patrula la Krizba cu vreo 12 soldați. Populația devastează o cârciumă. Trec la prăvălia unui jidan ca soldații să găsească tutun. Dar nu găsesc. Iau câteva sticle cu bere și una cu rom. Un cârciumar român cu fete foarte drăguțe îmi da să beau lapte. Era foarte curtenitor, credea că am să-i fac vreun rău. În urma noastră, populația civilă se bate la prăvălia jidanului să împartă marfa și băutura. Ajung la garda mare și împart soldaților foiața și chibriturile. Se schimbă avanposturile și plecăm în Barcauifalu¹⁷. Luăm masa și curățăm armele. Se vede un aeroplan și soldații trag fără niciun ordin. Abia se opresc. Pe la 2 ½ p.m. batalionul primește ordin să meargă la Codlea¹⁸, distanță peste 12 kilometri. Nu mi se spusese pentru ce mergem acolo. 2 companii rătăcite ar fi acolo. Plecaseră însă din batalionul 4 să le respingă. Dormim în cantonament de alarmă. Luăm masa la hotel cu toți ofițerii garnizoanei. Povestim fiecare ce știm. Abia putem găsi o casă căci sașii devastaseră și fugiseră. Tot mai rămăseseră însă.

Codlea este mare și frumos: hotel, farmacie, un parc și episcopie. Nu-ți vine să crezi că e sat. Toate satele săsești sunt frumoase și bogate. Case mari și încăpătoare foarte bine mobilate și curate. Așezate în niște pozițiuni fermecătoare, în special partea Râșnovului și Zărneștilor. Vezi cu cât meșteșug știu nemții să facă agricultură. Nu-ți mai saturi privirea plimbând-o pe lucru acesta meșteșugit și în parte dăruit de creator.

23 august [5 septembrie 1916]

Ne înapoiem de la Codlea la Barcauifalu și mai lung îmi pare drumul la întors. Se țin bine flăcării noștri. E zi de odihnă și curățenie. Se spală soldații. Azi la popotă avem și muzică, vin și ciorbă caldă. Avem un gramofon și-l învărtim de mama focului. Cântăm la vioară, petrecem în comun. Până seara ne inspectăm sectorul, la masa de seară aduc un jurnal, îl găsesc la camaradul Bădescu. Îl trec din mână în mână. E lucru rar căci pe noi rar ne vizitează jurnalele. E lucru mare când apuci unul. A doua zi era vorba să intrăm în avanposturi. Ne culcăm pe la 10 p.m.

24 august [6 septembrie 1916]

¹⁶ Apața, în germană Geist, în maghiară Apáca, comună în județul Brașov.

¹⁷ Satu Nou, în maghiară: Barcaújfalu, sat în comuna Hălchiu din județul Brașov.

¹⁸ Codlea, în dialectul săsesc *Zäöeden*, în germană *Zeiden*, în maghiară *Feketehalom*.

La 8 pornim a.m. pornim de la Barcauifalu la [indescifrabil]. Găsim alte trupe acolo. Suntem trimiși în avanposturi. N-apucăm să ne instalăm și primim ordin să retragem avanposturile. Întrăm în cantonament. Nu ne desprindem bine ranița și ordin de echipare. Femeile din toate părțile aduc apă, un moș și femei fac rugă pentru izbânda noastră. Plecăm spre Perșani¹⁹. Se întrunește brigada toată.

La Vlădeni²⁰ se aud împușcături. În dosul pădurii erau vreo 30 de infanteriști și 15 husari care nu ne lăsau în pace. Patrulele lui 22 și 4 îi atacă și resping, Regimentul 30 se adăpostise. Se prind și câțiva prizonieri care ne dau detalii. Au fost trimiși anume să ne hărțuiască. Acum și ei trag în fugă și iau totul cu ei. Șoseaua ce trece prin frumoase păduri și pozițiuni splendide. Pe drum se văd ranițe ungurești aruncate, fulgi de găini și capuri de cartușe trase. Fug nebunește. Sunt din regimentul 82 ce l-am bătut la Bran. Ni se spune că e dezorganizat și se adună mereu pe Olt unde așteaptă. Era bine dacă puneam mână pe el atunci. Nu ne mai supăra acum. Măncăm ce dă Dumnezeu, intrăm în cantonament de alarmă. Îmi culc plutonul în curtea unui român. Își aștern paie din șură și se culcă echipați. Eu dorm cu ei, fac foc. Pentru astă seară nici lor nu le arde să mănânce, dar nici eu nu mă scol așa că se culcă. Dormim de nu simțim. E bine și sănătos. Văicăreala din cursul zilei și mersul lung ne-a obosit. Românele se vaită că ungurii le-au răpit totul. Multe sunt fugite. Ne dau cu dragă inimă ce au. Ne ies cu apă înainte.

25 august [7 septembrie 1916]

Mă scandalizează cum înțeleg șefii să țină bagajele lor și alte subalternilor. Plecăm pe la 11 a.m. la lucrări de sapă și lucrăm până la 5 p.m. Ne întoarcem în Perșani și luăm masa. Mă scandalizează faptul cum comandantul batalionului înțelege să facă popota deoarece nici prin gând nu-i trece să se îngrijească. Cu o extremă [...] ne spune să trimitem ordonanțele să ne dea ciorbă. Nici nu spune că n-are. Foarte frumos! La ora 7 p.m. e plecarea spre Sarkany²¹. Batalionul nostru rămâne în coadă. Nu trecem cu batalionul în frunte. La ieșirea din sat e un pod peste râu. Se vede că în retragere mai rămăseseră câțiva indivizi în urmă căci când compania a III-a vrea să treacă podul se aude un „halt” și focuri repezi. Avem un rănit și un mort se face o minuțioasă cercetare a podului și trece peste râu. Compania mea și a V-a este trimisă în avanposturile gărzii mari. Eu sunt postul mic nr. 1 pe șoseaua ce merge spre Făgăraș. Nu pot să dorm un minut. Îmi iau măsurile de siguranță și fac lucrări de sapă. Bate un vânt și mi-e frig. Soldații tremură de frig. Ai o teamă neînțeleasă de necunoscut ce ți se desfășoară în față, căci nu cunoaștem terenul de ziua. Noaptea ne așezăm pe el. Soldații unguri se retrag, mai aruncă o rachetă, probabil să vadă dacă mai sunt ai noștri aproape de ei.

¹⁹ Sat în județul Brașov.

²⁰ Sat în comuna Dumbrăvița, Brașov.

²¹ Șercaia – în germană: Scharken, în maghiară: Sárkány, comună în județul Brașov.

26 august [8 septembrie 1916]

Sunt încă în avanposturi. La ziuă văd că sunt prea aproape de garda mare. Înainte am o fermă și calea ferată, avem frontul greșit. Primim ordin să luăm frontul spre Hălmeag²². Pleacă compania I-a spre dreapta șoselei ce trece la Hălmeag. De dimineață începe un strașnic duel de artilerie. A noastră aprinde niște case în Hălmeag. A lor văd cum trage direct asupra tunurilor noastre. Pentru că duelul încetase, mortarul lor începe să bată compania I. O prinde în furcă și o risipește. Primisem ordin să fac legătura cu ea la dreapta, pe șosea. Lucrez în acest scop și înaintez pe o câmpie deschisă. Artileria ungarilor trage la nebunie. Când vede doi oameni la un loc trage în ei. Rămășițele ei vin peste mine. Mă prinde artileria și începe să mă bată. Mă retrag. Zboară șrapnelele aproape de noi. Ne retragem cu toată compania într-o vale până ce încetează. Primesc ordin să plec iarăși să formez postul unic. Fac și lucrările de sapă. După creasta de unde sunt se văd bine șanțurile adverse. Șrapnelele zboară mereu. Numai cine a fost sub focul lor simte ceea ce spun.

E îngrozitor să le vezi cum șuieră și se sparg lângă tine, te acopăr cu pământ, sau cum presiunea aerului te aruncă jos. Un soldat a înnebunit de spaimă. E un mortar care bate tot frontul. De l-ar putea scoate din luptă cred că ar cădea poziția numaidecât. De celelalte nu ne prea temem. Toată ziua se repetă această muzică. Seara suntem schimbați din avanposturi. Ploaia ne udase bine. Se făcuse și noroi. Vin batalioanele să facă lucrări de sapă. Începe iar îngrozitoarea muzică. Și-au reperat distanța de ziua și trag cu deznădejde asupra podului și șoselei ce duce la Hălmeag. Pe ploaie părăsim câmpul să venim în sat la Sarkany. Trupa ia masa și ne culcăm. Sunt istovit de oboseală.

27 august [9 septembrie 1916]

Nici nu mă simt până a doua zi. Mă scol pe aceeași parte și dezvelit cum m-am culcat seara. Ne odihnim și toată ziua. Soldații își frig purcei și găini în furcă și coase. Își fac mămăligă de făină de secară, sau orz. Preotul ne împărtășește. Luăm masa alături. Batalionul nostru pornește noaptea la lucrări. Compania noastră pornește pe pod pe șosea și ajunge în același loc unde am făcut avanposturi. Lucrăm toată noaptea aceste șanțuri. Aici ne ploua, bate vântul sau iese luna. N-am putut să dorm deloc. A doua zi mă dor ochii.

28 august [10 septembrie 1916]

Retragem toate plutoanelor înaintate și ne adunăm toată compania. Luăm puțin ceai și friptură. Iese soarele și încercăm să ne culcăm puțin. Suntem impaciențați că amicii unguri nu vor să ne mai dea bună dimineața. Era să adormim când ne deșteaptă un șrapnel - o purcea. Intrăm în șanțul săpat să ne adăpostim.

²² Sat în comuna Șercaia, județul Brașov.

Începe sinistra muzică. Ne cântă toată ziua. Ne facem un adăpost de blane și ne răcim la umbra darnică și luăm cafeaua în șanț, trimitem și ne aduce vin de la popotă. Ne vine și știrea că în sat s-a descoperit un popă, unchiaș și o babă care prin telefon transmitea ungarilor din Hălmeag știri despre mișcările noastre. Mă sui pe creasta din spate și observ cu binoclu poziția lor. E formidabil întărită. Se văd două tunuri mari și altele mai mici. Văd șanțurile de comunicație și șanțurile false. E vorba ca la noapte să intrăm în avanposturi. Se contramandază ordinul, noaptea târziu venim în sat.

29 august [11septembrie 1916]

Stăm toată ziua în cantonament în Șercani. Se împart semnele de identitate, se completează rațiile de rezervă. Seara pornim iarăși în avanposturi. Noaptea dormim în șanț pe paie. Ne plouă binișor dar noi n-o băgăm în seamă și continuăm să dormim.

30 august [12 septembrie 1916]

E aniversarea luării Griviței. Stăm în avanposturi, în șanțuri și ne ferim de ploaie. Rădem mereu de amicii unguri din Hălmeag, care turbați de disperare trag de moarte în toate părțile. Obuzele lor sapă găurile ridicând nori de praf. Rădem mereu de ei când de frică trag și după un om. E a cincea zi de când îi păzim în bârlog. Ne schimbăm seara foarte târziu și venim în Sarkany. Luăm masa și printr-un marș de noapte venim în Vad²³. Motive secrete ne fac să părăsim Sarkany.

31 august [13 septembrie 1916]

Cantonăm în Vad. Ne odihnim toată ziua. Primim rația de rezervă și prima. Credem că vom rămâne și noaptea. Nu ne îngrijeam. Nu ne îngrijeam de nimic altceva mai cu seamă că aveam o gazdă convenabilă - un învățător pensionar. Ne povestește gazda multe din ororile ungarilor, din apucăturile românilor. Primim ordinul că vom pleca nu știu unde. Nu voiau să mi se spună. În cele din urmă am aflat. Plecăm la Veneția²⁴. Un marș lung și greu. Nu-l voi uita niciodată mai cu seamă la începutul lui. Am fost nevoiți să alergăm mult de tot. Soldații încărcăți cu ranițe și îmbrăcați cu mantaua mergem foarte greu. Îmi pare rău, călăuza ne rătăcise puțin după ce am plecat din Grid²⁵.

La Veneția am rămas într-o depresiune. Eram rupt de oboseală. După ce mănânc puțin – noaptea foarte târziu – îmi fac un pat cu coceni verzi, câteva paie de ovăz și foaie de cort. Îmbrăcat cu mantaua și învelit cu pelerina de ploaie, încep

²³ Sat în comuna Șercaia, Brașov.

²⁴ Sat în comuna Părău, Brașov.

²⁵ Sat în comuna Părău, Brașov.

să dorm în culcușul meu învelit în pelerină, mai cu seamă cizmele făcuseră să mă doară picioarele. Mă scol a doua zi tremurând de frig și cu ochii strânși.

1 septembrie [14 septembrie 1916]

După zbuciumatul somn sau început de somn, tremurând încă, încerc să mă dezmeticesc puțin, spălându-mă. Soldatul îmi aduce puțin lapte și gata masa. Vom rămâne toată ziua aici. E vorba ca artileria să înceapă duelul care nu se aude și nu se va auzi. Mă întind la soare și dorm toată ziua. E începutul anului școlar și multe îmi trec prin gând. Spre seară primim ordinul de atac. E atac general al Armatei a 2-a. Batalionul nostru va trece Oltul pe la podul Jupeg. Compania a 4-a și a 2-a în linia întâia, 3 rezervă, batalionul și C.I garda la drapel. Ea n-a luat parte la nicio luptă, o ține numai în gardă când e vorba de luptă. Plutonul unu și trei vor pe linia întâia [...]

Seara nici unul nu prea avem poftă de mâncare. Cine știe cine va mai rămâne pentru seara viitoare! Teama de necunoscut. Totuși nu mi-e frică, o mărturisesc poate și de aceea sunt trecut în linia întâia.

Cu trei ofițeri și cu doctorul facem mereu reflexiuni asupra celor ce vor fi. Eu zic că poate a doua zi mi se face injecțiuni să nu mai simt. Camaradul Predoiu are aceeași dorință. Luăm câte o cafea și pentru că e târziu se pare că emoția te obosește. Predoiu anunță, e ordin de plecare la ora două din noapte. Trimit să-mi găsească călăuze. Îmi pregătesc patrulele, înotători, fac rost de foarfeci, topoare, târnăcoape și frânghii pentru trecut Oltul. Amintesc în trecut de locuitorii Veneției - țigani - de lășitatea lor și de frica grozavă. Mă culc iar pe culcușul meu cu lt. și dl. Rizescu. Încerc să dorm dar nu pot. Sunt parcă neliniștit și simt oboseală, deși n-am lucrat ziua.

2 [15] septembrie [1916]

Pornim la 2 ½ din noapte. Ne lăsăm ranițele. De frică călăuzele ne rătăcesc toată noaptea fără să știe unde ne duc. Se lasă spre ziuă o ceață densă. Norocul nostru, căci artileria începuse să bată și ne-ar fi topit. Îi mai luăm la zor și ne îndreptăm spre vad după ce ocolim Comăna pe la dreapta. Se fac bolnavi, se fac căzuți, numai să nu meargă cu noi. Noroc că am cizmele căci cine știe ce s-ar fi ales de picioarele mele prin mlaștinele prin care ne-am băgat. Cam pe la șase dimineața ne apropiem și vrem să trecem Oltul prin apă și frig. Ne zărește, începe să bată artileria. Ne ascundem în sălcii. Nu v-aș putea spune [...] impresiunea, zic că ne obișnuisem cu moartea și nu ne mai mișca așa. Ne-am prins de brațe și într-o clipă am fost pe malul celălalt. Parcă ceva ne înălța mai cu seamă că la dreapta și la stânga noastră se auzea lupta. Eram pe jumătate nebuni de bucurie. Un delir. Lucrurile nici nu le simțeam. Lucruri mari avem să hotărâm noi. Îmi adun plutonul în tufiș, care porni la luptă și cu Dumnezeu înainte. Se văd tranșeele inamice. Înaintez rezimat pe compania a 2-a și plutonul 3. Trec împușcături sus de tot. Iau curaj și

ordon înaintarea plutoanelor mici. Merg nesupărat, descoperit la dreapta și nu mă temeam. Înaintau flăcării nebunește și chiuiam ca la nuntă. Nu-i mai puteam ține în loc. Nu pot să-i admir îndeajuns. I-aș îmbrățișa pe toți de aș putea. Gloanțele planau mereu. Mă făceam una cu pământul. Chiuiam la înaintare de se speriau și ungerii.

De trei ori am fost nevoiți să trecem Oltul prin apa până la subsuori. Nimeni nu se dă înapoi. Când mă vedeau băieții între ei parcă erau nebuni de bucurie. Nu mai auzeau gloanțe, nu mai simțeam nimic. Erau nebuni și pace. O! Ce groaznic, groaznic! N-ai timp să simți și să gândești. Mori și nu ști. Ce n-aș da să spun tuturor ce e pe un câmp de luptă! Ești nebun, fiară. O și flăcării noștri, flăcării noștri. Tot prinosul, toată recunoștința lor li se cuvine. O și voi ce nu-i cunoașteți cum se luptă ei pentru o bucățică de pământ, pentru pâinea copiilor lor! Unde sunt moșierii, bogătașii, n-am văzut niciunul. O! Voi sărmani copii ai brazdei Mărire vouă! De zece ori mărire. Uite-i cum se urcă în tranșee. Nu simt gloanțele. Pun mâna voinicește, aruncă la pământ pe cei ce se împotrivesc și cu câtă mărinimie iartă pe cei ce-i cer iertare. Deși dasem ordin să n-am niciun prins, văd cu un oștean de-al meu păzește trei.

Îl mustrez și-mi spune cu milă că ei n-au arme și sunt români. Nu simt oboseală nici eu, nici ei și compania aleargă nebunește după mine. Nu mai știu nimic. Îmi revin și vreau să-i rânduiesc. Nu sunt atât de forte să înving entuziasmul lor. Reușesc să adun pe un deal rămășițele companiei și pornesc la batalion. Eram cu comandantul Popescu. Toți își povestesc isprăvile și sunt mândri. Am băgat în sperieți pe unguri. Nu mai simt umezeală. Trei din voinicii mei au fost răniți. Se adună regimentul la Ticușu Român²⁶. Colonelul mișcat, mulțumește flăcăilor. Pornim pe ploaie la Dăișoara²⁷.

Aflu că camaradul Predoiu e rănit de moarte. O, vai sărmanul băiat! Parcă avusese presimțire seara precedentă când luasem masa împreună. Mă mișcă mult pierderea lui. Aș vrea să-l văd și n-am posibilitatea. Seara aud că e mai mult mort. O, sărmanul băiat! De vei fi mort acum, odinească-te Domnul în împărăția lui. Parcă te văd cum înaintași. Cu stânga mea. Nu ți-e teamă. Mergem împreună înainte. Uite eu avusei norocul să fiu teafăr după lupta asta. Veșnică-ți fie pomenirea și mare recunoștința noastră. Mori pentru patrie. Fii fericit!

Menționez că i-am luat pe unguri într-un iureș nebun. În două ore le-am luat poziția. La 8 ½ a.m. eram pe poziție. Cât stăm la Dăișoara, la crâșmă, intru la o româncă și mă usuc puțin.

²⁶ Sat în comuna Comăna, Brașov, în dialectul săsesc Blesch-Tâkes, în germană Konradsdorf, Walachisch Tekes, Rumänisch Tekes, în maghiară Felsőtyukos.

²⁷ Sat în comuna Ungra, județul Brașov, în dialectul săsesc Döl, Longendöl, în germană Langenthal, Langenthal în maghiarălongodár.

Pornim spre Kohalma²⁸. Regimentul 22 i-a ferit colonelul. El execută lucrări de sapă. Se aud încă detunături spre Homorod. A fost înfrânt vrășmașul. Cu un tun de tragere lungă mai dă semne mici de viață. Îl urmărește corpul III nebunește. Așa mi se pare după dealul în care suntem instalați în post de observație. Rămâne compania 2 în avanposturi și noi ne întoarcem în sat. Găsesc o gazdă, o româncă și mă odihnesc binișor. Sunt în a doua zi de luptă când scriu toate astea. Îmi dau seama de toate. Cuget asupra celor de ieri. Trebuie să ai o mare înălțime de suflet, să faci abstracție de cul. [...] ce te pironeste așa de mult.

Mă ridic încă și mă înfior când privesc toate ce ieri se desfășurau. Mă simt mare și ușor. Am lucrat și eu la mărirea României. E singura mângâiere ce voi avea-o după stingerea cataclismului. Uitasem să adaug că la această luptă ni se dase artilerie care să ne ajute la atac. Seara făcuse recunoașterea poziției. Noaptea, când plecăm o văd că vine să se așeze în baterie. Vorbesc cu sublt. Șerbănescu căruia îi spun că la Bran au tras prea scurt. Speram mult de la ei, mai cu seamă că artileria inamică era cât se poate de bună. Spre mirarea noastră această artilerie în care ne pusesem încrederea nu scoate un cuvânt pe câmpul de luptă. După două salturi când încă nu dasem începerea focului, așteptăm mult.

Credeam că se așteaptă acțiunea artileriei. Eu abia mă uitam căutând și fixând punctele ce ar trebui bătute. Eu am și căutat la gândul că numai din câteva lovituri îi va zdrobi. Dar nu ne-a dat niciun ajutor. Aud că în celelalte puncte s-au purtat binișor. Cavaleria nici n-am văzut-o la această luptă. Auzeam că se află o brigadă înapoia noastră. Credeam că va fi o urmărire teribilă, dar ce credeți? Nici vorbă de o urmărire a cavaleriei. Unde s-o fi dus nu știm. Știu însă că, chiar a 3-4 zi am avut să vedem urmările lipsei cavaleriei. Infanteria numai a făcut minuni. Nici nu se credea că această pozițiune formidabilă să cadă în două ore. Aud pe brigadier exprimându-și surprinderea de a fi căzut așa de repede această formidabilă poziție. El credea c-o să fie nevoit să ceară chiar ajutor.

3 [16]septembrie [1916]

N-am primit niciun ordin și mă simt bine în culcușul meu căldușor. Mă înțepă ușor pe la genunchi. Sunt urmările umezelii și frigului. Ieri m-a bătut cizma la picior și abia merg. Mai mă caut prin buzunare și văd că totul s-a dus. Nu mai e nimic de întrebuințat. Afară e nor și cade o burniță deasă. Ne mai uscăm rufe. Soldatul îmi face o ciorbă calduță. În sfârșit ne odihnim toată ziua. Pe la ora 5 p.m. primim știrea că trebuie să plecăm în Comăna inf²⁹. Nu știu cum voi merge atâta distanță cu piciorul meu șchiop. Și de ce ne duc acolo de unde am plecat. Ca să nu stăm pe loc. Plecăm spre seară mai încet, mai repejor. Eu rămân la urmă.

²⁸ Crihalma, alternativ Craihalma, în maghiară Királyhalma, sat în comuna Comăna, județul Brașov.

²⁹ Comăna de Jos, sat în comuna Comăna, județul Brașov.

Trecem Oltul pe un vad făcut între Koholma³⁰ și Comăna de pionierii noștri. Abia găesc cantonamentul companiei noastre. Îmi vedea să rămân în drum. Aflu că Predoiu e mort aici. Mergem ofițerii companiei să-l vedem. A pierdut mult sânge și e peste fire de galben. Femeile și fetele i-au adus flori și zace pe o brancardă înconjurat de ele. Vizitez răniții. E și un german tânăr și vioi. Îmi spune că de ai lor au fost numai 20 în această regiune în toate regimentele 39, 2 și 43. Îmi face rău această vizită și aștept afară până ce camarazii au isprăvit.

4 [17] septembrie [1916]

Suntem cum am spus în Comana inf. După cât aflu azi e duminică și vom face lucrări de sapă la marginea Oltului. Până în prânz facem curățenie, dar cum e în campanie, n-apuci să faci ceva că vine alt ordin. Abia se apucă soldații să spele și poruncă să schimbăm cantonamentul. Bun! Nu ne-așteptăm bine și inspecție medicală. Abia intrăm în casă și veste că la 11 a.m. vom pleca la Kohalma³¹. Tocmai vream să mă bărbieresc. Acum fă ceva dacă poți. Mănâncă în pas alergător. Ne-am adus de acolo înapoi și acum ne aduc iarăși. Distanța de mai bine de 20 km. Luminează-le cugetul Doamne că rău își bat joc de picioarele noastre. Cine poate să-și închipuiască acum starea sufletească a luptătorului purta de la Iuda la Caiafa.

În sfârșit e ordin să plecăm. Se adună regimentul la pod pe lunca Oltului și preotul împarte ofițerilor câte o cruciuliță galbenă. E zi frumoasă și mai toți locuitorii s-au întors de prin păduri. Stau la poartă îmbrăcați ca-n zi de sărbătoare.

Facem drumul pe nesimțite deși e a doua oară, împinși mai mult de gândul că mergem înainte. Pe la 5 suntem în Kohalma. Ca toate satele săsești e mare și frumos. Are și prăvălii. Îmi pare chiar că e târguleț. Dar, Hristoase Dumnezeu!

Batalionul întâi e numit în avanposturi. Ordin și nu se discută! Și ca totdeauna compania noastră este gardă mare. Avem sectorul dintre Garat și Fișeriu (Schweisser)³². Schimbăm pe vânători care n-așteaptă să ne ducem. Ordinul e foarte laconic: „Gardă”, nu știm nimic din ce ar trebui să știm. Trimit patrule, numesc santinele și alte măsuri de siguranță. Stabilisem garda mare la grajdul fermei unui bogătaș crescător de cai - sas, care avusese grijă să fugă cu totul. Noaptea ne vine ordinul să facem șanțuri. Facem și noi cum ne convine. Stau de vorbă cu locotenentul până la ora 10 p.m. Apoi încerc să dorm în culcușul de paie pe podeaua unei odăi de la grajd. Fusesse poate camera îngrijitorului. Noaptea se face senin și e un frig de nu pot dormi soldații. Tremură toți.

³⁰ Crihalma, alternativ Craihalma, în maghiară Királyhalma, în trad. „Dealul Regelui”, în germană Königsberg, Königsberg, în dialectul săsesc Kenegsbarich.

³¹ Rupea de astăzi, Cohalm, Holuma, în dialectul săsesc Răppes, germană Repe, Rupes, Kuhlme, maghiară Köhalom.

³² Fișer, partea a orașului Rupea, Brașov, în trecut satul Fișeriu, Cișer, Șoveniu; în germană Schweischer, Schweisser, în maghiară Sövényység, Sövénysezeg.

XII – 5 [18] septembrie

Foarte de dimineată mă îngrijesc să trimit patrule în cele două sate dinainte. La ziua îmi iau pluton și execut lucrările ce se ordonase noaptea. Ofițerii facem împreună și o recunoaște a terenului. Găsim și casa moșierului prădată de soldații unguri. Purcei și găini găsim câte ne trebuie. Trece tot regimentul la lucrări pe culmea dealurilor ce se ridică între Garat³³ și Fișeriu. Patrula noastră a văzut că Fișeriu e ocupat de unguri.

A omorât pe unul din ai lor și a pus pe fugă niște husari. Tot așa îi hăituiesc, patrulele noastre, luptă în regulă între patrule, căci în satul acela nu puteau fi decât patrulele de ale lor. Ei au obiceiul să lase în urmă patrule până la 15-20 km. Am băgat în sperieți toți ungurii care au dat ochii cu noi. Aici ei au avut mai multe pierderi, morți și răniți. Ni se aduce vestea că și sașii sunt înarmați. Se dau ordine în consecință. Se apropie seara și așteptăm să fim schimbați. Cu toate că după versiuni urmam să rămânem tot noi. Dar nu ne-a dat să rămânem nicio noapte în frumosul și bogatul sat săsesc. Era sa uit a nota că speriați de hărțuiala patrulelor și văzând batalioanele la lucru încep a trage cu tunurile.

Vorba ceea: „Trag de frică morții” și trag într-una până noaptea târziu. Din lipsă de infanterie a început să dea artileria întrebuințarea patrulelor noastre. Au bună artilerie și trage bine. Și să revin. Pe când eram mai liniștiți și stăm la foc vorbind de una mai de alta iscă vestea că vom pleca înapoi la Comăna sup³⁴. Nici că ne venea să credem. Așteptăm a doua oară. Amărăți ne retragem avanposturile supărați că nu ne-au sosit patrulele la ora indicată și mergem la locul de adunare al batalionului. Ordinul era dat și pace.

O! ce nu ne-a trecut prin gând la vestea că vom merge vreo 30 km înapoi. Cine cunoaște psihologia omului necăjit - scos din fire - își poate închipui. Nu s-a gândit un moment la picioarele noastre acel ce a adat ordinul. O! Nu! Am blestemat toată strategia, tactica, mă rog toate ale lor. 30 km înapoi după ce i făcusem iar seara precedentă înainte! O! Da e o stupiditate să te întoarcă a treia oara pe același drum și în același loc și încă 30 km. Sărmanele noastre picioare, nu mai simțeam tălpile, sau nu le puteam simți de usturime. În sfârșit, plecăm la 6 p.m. ca să ajungem la două ore noaptea la Comana sup. 8 ore de mers fără repaus. Acum ca să ne variem drumul trecem prin Homorod, Ungra și Comăna. Mi s-a părut nesfârșit acest drum mai cu seamă că era și noapte. Se neglijează să se dea repaus. Soldații nu mai pot și încep să strige din toate părțile „repaus”. Nimic nu-i mai poate ține, dar tot nimeni n-ascultă. Mi se pare interminabil satul Ungra. Câte gânduri nu-ți trec prin cap când vezi atâtea greutăți. Cine n-ar fi vrut atunci ca mai bine să fii căzut în luptă? S-ar fi odihnit bine și încă pe veci. Aud pe soldați

³³ Dacia, Ștena, în germană *Stein*, în maghiară Garat, în dialectul săsesc Ștîn, sat în comuna Jibert din județul Brașov.

³⁴ Comăna de Sus.

blestemând, înjurând. Ei care nu se temuseră de gloanțe erau disperăți de marșul nesocotit. Ei care merseseră cu atâta veselie și inimă deschisă erau posomorâți, tăcuți și numai strigături de revoltă „repaus” se auzea[u].

Eu nu mai încercam să-i pun în ordine, ba chiar le iau partea odată. Vedem că e o absurditate și o nebunie ce se făcea. Ca să nu uit, adaug că aud pe soldați: „Mai bine să fi stat în picioare să mă curețe decât așa”. E autentic. Despre mine ce să spun? Adică multe pot să spun. Mă simt îndobitocit. Nu mai sunt eu cel de altădată, cel care merge. Nu mai cuget, nu mai simt, nu mai voiesc. Nici nu pot să cuget și să voiesc. E a doua noapte de nesomn. Merg târât de șuvoi. Îmi vine somn în picioare și merg ca un om beat. Nu știu ce-o fi zicând cei ce mă văd. Îmi vine în gând să cad acolo, „să stau până la ziuă”. E foarte interesant a ști psihologia individului în această stare. Cred că se aseamănă mult cu animalul. O, blestemat drum și blestemată ordine! Să mergem prin aceleași locuri de unde plecasem ieri. Nu credeam să mai ajungem. În sfârșit la două ore și ceva noaptea intrăm în Comana Superioară. Cantonam toți ofițerii companiei în aceeași casă. Îmi fac un pat din perne pe masă și nici nu mă simt până a doua zi.

6 [19] septembrie

Se zice că vom face lucrări de sapă prin apropiere. De dimineață comandantii pleacă în recunoaștere. Spre fericirea noastră se contramandază ordinul și stăm toată ziua în repaos. Mă simt foarte obosit și aș dormi toată ziua. M-aș bărbieri, spăla pe picioare și dormi. Care din trei? Le împac eu însă. Găsesc o șură, mă sui acolo și dorm de la 1 până la masa de seară. Stau bine învelit în pace în paie și mă simt întărit după somnul ăsta. Mă ia cu frig, dar îl remediez repede. De spălat, mă spăl seara, așa că rămân nebărberit. Mă simt bine, parcă renăscut pot să stau de vorbă. În sfârșit sunt altul.

7 [20] septembrie

E zi hotărâtă pentru lucrări. Plecăm dimineața la șase și mergem așa de departe tocmai la Kucsulata. Lucrăm toată ziua și încă mai multe linii. Ne vizitează un aeroplan. E o zi de liniște și de muncă obișnuită. Seara stau până la zece ore și scriu notele astea.

8 [21] septembrie

Aflu că e joi și că e Sfântul Maria mică. Să nu se facă cunoscut aceasta căci noi aici e rar să știm numele și numărul zilelor. E ușor de explicat aceasta [...] Aud clopotele la biserică și văd țărani din Comana îmbrăcați ceva mai curat. E ordin să mergem la lucrări de sapă. Pornim la 6.15 a.m. și mergem dincolo de

Kucsulata³⁵ lângă o fermă între Kucsulata și Fântâna, de astă dată în întreg echipamentul.

Menționez că deși marșul e lung și obositor cu greutatea ce o duc soldații se neglijează repausul provocându-se prin aceasta dezordine. Ca eveniment de variație a zilei e apariția aeroplanului ce ne vizitase și ieri. Face mai multe viraje deasupra noastră și lansează două bombe. Se îndreaptă apoi spre Hălmeag. Se aud bubuituri. Îmi pare că artileria noastră voiește să-i facă cunoștința. Seara mergem și cantonăm în Fântâna. Observ că fetele și nevestele de aici sunt ceva mai curățele și mai drăguțe. Și casele sunt ținute mai cu îngrijire. Cel puțin am rămas cu această impresie din cele 2-3 case ce am vizitat. Sunt români curați cu sentimente românești. Seara luăm masa în companie. Ai ocazie să-i revezi pe toți și apoi diferite știri și păreri. Azi am fost toată ziua dispus mai cu seamă că primim știri îmbucurătoare după frontul de sud.

9 [22]septembrie [1916]

De dimineață se pare a fi o zi ploioasă și posomorâtă. Soldatul îmi spune că plouă înainte de a mă scula. Dar nu, e o zi plăcută de toamnă. Ține-le Doamne, pe toate așa căci frigul, ploaia și zăpada ne-ar face multe zile negre. Plecăm la lucrări în dreapta șoselei ce duce de la Fântâna la Heviz³⁶.

Azi aeroplanul ne dispensează de vizita sa neplăcută. Cred că e nimerit aici a aminti de religiozitatea ostașilor noștri. În timpul liber își citesc aproape toți cu evlavie cărțile de rugăciuni ce au. Se închină cu toată osârdia, la orice masă, la orice plecare și oricând cred că e timpul. Azi, venind din pădure, văd la o parte un soldat cu o iconiță în mână. Spune rugăciunea atât de dus cu gândul că nici nu mă observă când trec. Îl las în pace și-mi urmez drumul. Mă pătrund și mă înfiorează și pe mine aceste sentimente frumoase. De câte ori în cumpănă în fruntea lor nu am chemat ajutor Celui de sus?! „Cu Dumnezeu înainte, băieți!” și ei mi-au răspuns în cor: „Să ne ajute Dumnezeu!” Văd și acum cum le lucește față și privirea fiind încredințați că cu ajutorul lui mergem și ne va scăpa. Adeseori mă folosesc de acest fapt ca să înfrâng urâtele lor apucături. Aud pe unul înjurând de Hristos pentru că îl bătea bocancul și nu putea merge. Îi amintesc faptul că la nevoie îi cere ajutorul și acum îi ocărește. Cred că l-am mântuit de această boală căci cel puțin de atunci nu l-am mai auzit cu asemenea trivialități. Aseară am primit și eu a doua scrisoare. Le-am împărțit și soldaților pe cele venite, câtă bucurie și ce dispoziție pe ei. Le-am dat și altele să scrie și m-am îngrijit ca să fie luate și duse repede. Una din scrisori era un simplu carton gros și a fost primit de poștă. Văd și acum cu litere tremurânde „a ta soție care te dorește”. Și bine face că orice fel de corespondență

³⁵ Cuculata, înmaghiară: Kucsuláta, germană: Katscheloden, sat în comuna Hoghiz, județul Brașov.

³⁶ Hoghiz, mai demult Heviz, în dialectul săsesc Warmbech, în germană Warmwasser, Warmwasserbrunn, Warmbach, Warmbrunn, Warmbrunn am Alt, în maghiară Olthévíz, Hévíz, județul Brașov.

se aduce. Numai cine a făcut vreo campanie știe cât prețuiește un cuvânt de la ai tăi sau de la prieteni. Și acum să vedem ca va mai fi până deseară. Lucru nou. Prind un jurnal.

10-11-12-13 septembrie/[23-24-25-26]

Am luat parte până acum la două lupte. Am suferit focul nebun al artileriei la Șercani. Am arătat nesfârșitele marșuri. Erau sentimentele unei stări mai bune, sau mai grele. Una din două. Suntem trecuți în linia a doua, în rezervă. Aici aud despre faima regimentului nostru. Se spune că va fi decorat împreună cu toți ofițerii cu crucea „Sfântul Gheorghe” de către ruși. Acum facem numai lucrări de sapă. Se resimte grozav apropierea iernii, dimineța. Bruma albește iarba, iar frigul îți înțeapă fața și urechile. Peste zi o căldură arzătoare, ca amintire menționez că în dimineța zilei de 11 uitasem portmoneul pe perină cu 600 lei. Când m-am dus tocmai seara femeia rămâne prostită când vede acest lucru fără ca ea să fi putut da peste el. Aș mai avea de vorbit despre sânguința și răbdarea cu care lucrează soldatul nostru, dar altădată.

14 [27]septembrie

Plecăm de dimineată ca de obicei. Iarba înțepenită de pătura albă a brumei își pleacă capul tresărind sub picioarele noastre, e vorba de o manevră în șanțurile făcute. Până la aceasta li se mai vorbește puțin soldaților și li se face cunoscută situația armatei noastre pe toate fronturile. Mi se destină sectorul de apărare și-l ocup cu plutonul meu. Soarele abia se arată sfios și fiorul toamnei înțeapă, înțeapă pielea feței. Iau toate măsurile de care ar avea nevoie unitatea mea în defensivă – cu frontul spre satul Fântâna³⁷ și aștept sosirea generalului. Ne mai dezmoztește puțin soarele ce s-a ridicat sus. Primim știrea că generalul nu vine și ca urmare să ne întoarcem la Heviz să așteptăm până la noi ordine.

E Ziua Crucii și ca orice creștin ne ținem să o cinstim și noi cu post. O cinstesc și soldații. Să fim gata de plecare e ordinul și mai ști când pică, de aceea stăm cu soldații flămânzi și fasolea la cazan. La ora 2 p.m. se strânge batalionul și la ora 4 ½ ne încolonăm în urma diviziei. Ni se spune că mergem la Cobor³⁸, aproape 30 km. Pe drum artileria înalță nori de praf și ne dă când pe o parte, când pe alta. Trece Oltul la Crihalma³⁹ pentru a nu știu câta oară. Praful te îneacă, ochii te ustură și de la ceva timp picioarele se mișcă mașinalicește. Mai ales în timpul nopții mersul ți se pare insuportabil. Poate unde privirea nu ți-e distrată cu nimic. Și cu cât noaptea înaintează cu atât ți se pare mai greu. Aș mai adăuga și

³⁷ În trecut denumit Hidegkut , astăzi satul Fântâna.

³⁸ Sat în comuna Homorod, județul Brașov, în dialectul săsesc Sommerburch.

³⁹ Sat lângă Comăna, județul Brașov, în maghiară Királyhalma, în trad. „Dealul Regelui”, în germană Königsperg, Königsberg, în dialectul săsesc Kenegsbarich.

neglijența conducătorilor de a [nu] da un repaus oamenilor. E greu și mai tăiem puțin din itinerariu. Cantonăm în Szastayukos⁴⁰. Găsesc o cameră unde stăpâna lipsea. Îmi pare o săsoaică tânără dar murdară, că mi-a fost scârbă să dorm în pat și mai cu seamă să întrebuițez plapuma. O mizerie. Dorm cum pot. Fac focul și dormitez până la ziuă. Nu pot să uit murdăria și harababura din casa aceea. Soldații se culcă nemâncați și pentru că erau obosiți și pentru că mâncarea nu sosise.

15 [28] septembrie

Exact o lună de la marșul de la Bran. Foarte de dimineată soldații iau fasolea ce trebuia să o mănânc ieri. Și se face nespus de bună. Vom continua marșul de astă dată nu știu cât și până unde. Abia am putut să iau un ceai ca vai de lume. Mi se pare mai greu de astă dată și pentru că nu cunoaștem ținta și pentru că eram obosiți de cei aproape 30 km. de ieri. E cald și sub povara raniței ai bea apă cât de multă. Ajungem deasupra satului Rohrbach⁴¹. Acolo amicii noștri ne așteaptă. 4 și 28 e linia întâia. Compania noastră e cu drapelul. Așa e când regimentul e în rezervă, avem steagul și la luptă suntem întâi. După dealul din pădure urmărim lupta ce se desfășoară pe cealaltă creastă. Sunt bine ascunși în șanțuri meșteșugite amicii noștri. Soldații ne sunt obosiți de marș și cu ranițele în spate înaintează încet cu puține sacrificii îi scot din poziție și-i urmăresc. Brigada noastră îi urmează. Nu știu ce s-a întâmplat, iar am așteptat mult până să intrăm în sat. Probabil se încăpățâneau să reziste undeva, dar n-au stat mult la tocmeală și au fugit. E satul [lipsă în text] aproape un târgșor locuit de sași și de români. Cantonăm la un sas farmacist foarte speriat de sosirea noastră și mai cu seamă de percheziție. Nu voiește să-mi arate nici toată casa, dar aflu a doua zi. N-am fost aspru cu ei, nu pot fi. Probabil că ungerii ne așteptaseră demult la Rohrbach. Ofițerii aveau bordee săpate în pământ. Saltele și canapele. Le rupseseră pe toate la sosirea noastră. Am văzut figura hidoasă a unui mort unger lovit de un șrapnel. Era un tânăr din regimentul hovezi. Probabil că din cei noi recrutați.

16 [29] septembrie

Sunt la 2 octombrie când pot să-mi continui memoriul. La 16 septembrie eram la Cincu Mare⁴². Noaptea am dormit la un farmacist – un sas bătrân și foarte fricos, dar foarte șiret. Nu știu cât om sta aici, de aceea dimineța nu pot lua decât un ceai. Sasul vrea să mă cinstească cu un rachiu, dar un rachiu foarte tare. De abia l-am putut ține în gură. Înțelegeți că n-a fost chip să înghit. Comandantul

⁴⁰ Ticușul Vechi, în maghiară Szástayukos.

⁴¹ Rodbav sau Rotbav, Rohrbach în germană, sat în județul Brașov.

⁴² Șinca Mare, Șincul Mare, Cincul, Cincul-Mare, în dialectul săsesc Gris-Schink, în germană Groß-Schenk, Großschenk, Grossschenk, comună din județul Brașov.

batalionului ne cheamă de dimineață să ne vorbească. E vorba să mergem până la Șomartin⁴³. Compania noastră e înainte în avangardă. Ca de obicei, eu voi forma vârful avangărzii. Nu știam nimic precis de aceea eram foarte neliniștiți. Îmi procur harta ținutului. Cei mai curajoși aleargă spre mine. E o beție de bucurie și de neliniște. Îmi e foame și cu toate astea nu pot mânca. Facem rost de o vioară. Înainte de a pleca joacă soldații și-i privim cu bucurie.

Ies afară și pe dealul dinspre apus aud cum se desfășoară lupta dusă de 28 și 4. Privesc cu binoclul foarte liniștit de departe. Acum pricep eu de ce n-am plecat îndată ce ne-a dat misiunea. Văd cum șrapnelele noastre se sparg chiar deasupra tranșelor lor, cum apoi o iau la fugă de nu-i țin picioarele. Imediat ne punem în mișcare formațiunile și pornesc chiar cu cercetașii deși nu-mi era locul acolo. Avem să trecem prin niște păduri mari și foarte greu de cercetat. Îmi era teamă de vreo surprindere. După trec prin prima pădure, la marginea de răsărit e satul Bruiu. Mi se aduce știrea că trăgători germani sunt risipiți pe coasta din marginea satului. Răspândesc întreg plutonul în trăgători. Mai mă întăresc și în urmă. Cu aceștia dau peste cap pe adversarii mei. Mărturisesc că la acest atac am fost singurul ofițer pe front. Singur, cu mare greutate am reușit să împing soldații înainte. Am ajuns pe poziția adversarului numai cu câțiva soldați, iar atunci văd venind pe ceilalți ofițeri și nici atunci nu ies pe poziții cu riscul de a pieri de șrapnele căci băteau tunurile. Cu lopata îi împing la creste. Mă opresc în marginea satului și apoi trec în cealaltă parte după ce câțiva locuitori mă asigură cu viața că dincolo nu e nimic. Îi iau să ne călăuzească. Soldații se așezaseră și nu prea mă ascultau. Abia ies pe linia indicată mai cu seamă că câțiva fricoși nu-i conduceau bine sau luau direcții cu totul contrarii celor ce le indicasem. Mai fugeau soldații de mine pentru că îi împingeam cu fără prea mare elan. Se vedeau cai și căruțe și pământul sfărâmat de adversari în fugă nebună. Îmi iau iarăși măsurile de siguranță și merg înainte. Merge greu căci soldații sunt cu răniții. De multe ori ies chiar înaintea cercetașilor, alteori mă pomenesc tras de cornist și ordonanță în urmă. Îmi arată pericolul la care mă expun. Nu prea reușesc să mă oprească, la locul meu. În sfârșit ajung în marginea satului. Fugarii mei încercaseră să se organizeze aici dar nu le dau pas. Nu apucaseră să-și termine șanțurile când îi prind după urmă. Nu-mi trebuie timp mult ca să-i alung și să le iau locul. Lăsaseră cartușele, mantalele, pături, chipie, măști, până și hainele și fugeau. Se ridicau nori de praf. Greu să punem mâna pe convoi. Cerem companie din urmă să mă întărească. Refuză. Numai după 15 m mă pomenesc că năvălesc peste mine cu baioneta pusă. Era căpitanul cu ea. Aداug că mă însoțea un cornist de toată isprava, Spănu. Primisem ordin să stau pe poziție. Mă opresc puțin, cercetez șanțurile și trec dincolo de marginea unei păduri. Era pe înserate. Mort de oboseală nu-mi simțea capul de

⁴³ Șomărtin, Șomortin, în dialectul săsesc Mirtesbärch, Mêtesbery, Miertesbarç, în germană Martinsberg, Märtelsberg, în maghiară Mártonhegy, Mártonhegye.

durere. Dar eram mulțumit că toată această ispravă mi se datorează pur și simplu numai mie.

Alegem [...] că nu îmi vine să cred că [...] în fiecare luptă deoarece nu mă pot [...] de la nici un pericol. Aici mă însoțește [...] Batalionul III va forma avangardă. Mai vorbim [...] pădurea până la Șomartin [...] din neglijență cercetașii [...] sunt surprins până și tunarii se creează puținică panică. Ne dau puțin de lucru până îi scoatem din poziție. Începe să plouă puțin pe câmp. E frig și nu e chip să stau locului. Mă culc puțin pe brazde și amorțesc numaidecât. Spre ziua plecăm în sat. Cam pe la 4,30 sau 5 dimineața ajungem în cantonament. Abia ne culcăm și la 6,20 ordin de plecare. Din acest moment începea doua parte mai tristă a epopeii noastre. Sunt multe momente frumoase și interesante, dar nu le pot aminti. Între altele amintesc bucuria cu care am primit să ne fie călăuză primarul și notarul românesc din Cincu Mare. Era foarte transportat. M-a rugat să-i dau și lui o însemnare că în ziua de a fost cu mine și m-a condus ca să știe urmașii ce ispravă a făcut. Dar nu l-am mai văzut de la lupta ce o încep la Bruuiu.

17 [30] septembrie [1916]

Cum spusei, plecăm foarte de dimineață. N-am timp să mănânc nimic. Iau o cană de lapte ce o beau pe drum din fugă. Toți holbau ochii spre mine. Se auzeau împușcături pe dealul din spatele satului. Erau foarte mâhniți că părăsim locurile câștigate cu atâta trudă, sânge, toată alergătura la înaintare. [...] Acum drumul mie mi se pare nesfârșit. Nu mai pot suferi. Mi s-au umflat picioarele și nu știu cum. Am fost foarte nemulțumit să cad în lupta de ieri, decât să ne întoarcem înapoi.

Cei mari acum merg călare. Nu le pasă de nimic. Am făcut ispravă cu viața ofițerilor mici. Acum nu vor să audă nici de repaus. Nici eu nu vreau să mă interesez de nici un om. Merg așa cum dă Dumnezeu. Aproape pe Cincu se dă puțin repaus. Și pentru asta face gură colonelul. O! De-aș fi mai mare! Ca vai de mine ajung cu trupa în Cincu Mare. Trag iar la farmacist. Nici acum nu voia să-mi arate camera, dar fără voia lui o aleg eu. Stăm de vorbă câteva ore aici. Îmi mai răcoresc picioarele, mănânc și dorm puțin. Apoi iar la drum. Multe trupe sunt grămadite aici. O mare învălmășeală. Pe drum un praf de te îneacă. Ajungem seara târziu, ca de obicei. Se vede a fi un sat mare și frumos dar cu toate astea n-avem decât trei case pentru cantonamentul batalionului. Soldații dorm înghesușiți pe afară iar noi, vreo șapte ofițeri, improvizăm paturi într-o cameră strâmtă ce-o încălzim cu o mașină. Bătrânii și proprietăreasa se vaietă de jafuri, ți-e milă și e trist dar așa e războiul. Din femeie cu stare acum n-are ce mânca.

18 septembrie [1 octombrie]

Dis de dimineață ne pomenim cu proprietăreasa de la casa unde fusesem peste noapte. Se îngrijea să nu i se spargă șifonierele ce le făcusem paturi. Stăm de vorbă cu ea și-i ascultăm trista-i poveste. Mi se spune că vom fi liberi până la 12,

iar în urmă, până seara. Începuse să plouă de-a binelea și din abundentul praf se face un noroi de nu poți merge. Credeam că vom sta noaptea aici și chiar ne îngrijeam pentru noapte. Ziua stasem cu toții și am luat masa împreună. Am făcut chiar muzică. Aici dl. locotenent se face stăpân pe vioara ce o luasem din Cincu. Bună vioară și mult a plâns neamțul după ea. Aici am avut și timpul să mă curăț puțin, căci zile de liniște n-am prea văzut de atunci. Seara însă de la masă stând liniștiți nu terminasem nici ciorba și când lăutarii și încercau viorile ca să cinstim ziua de liniște, primim ordin de plecare. Noi ne așteptam. De altfel nimic nu ți se pare nenatural în război. Lăsăm și mâncare și tot și ne gătim de plecare. Era întuneric beznă și noroi din belșug. Nu vedeai nici omul de alături. Trecem printr-o pădure loviți mereu de ploaie și vârați prin șanțuri de căruțe.

Ajungem fără să-mi dau seama. Picioarele se mișcau fără voia mea. Nu mai simțeam nici greutatea ce suportam de la îmbrăcăminte și centură. Ajungem la Nagy Taras⁴⁴ noaptea. Cantonăm compania în curtea unui sas, iar noi ne adăpostim într-o cameră fără ferestre. Bătuse scânduri în loc de geamuri expres ca să nu fie locuită. Nu găsim pe nimeni înăuntru și casa răscolită. Ordonanța ne aduce o oală cu lapte prins. O dăm gata la minut. Deodată ne apare în prag o matahală de ne sperie. Era gazda. Am plătit laptele mai mult decât făcea. Se părea bolnavă. Avea bărbatul și ginerele în război.

19 septembrie [2 octombrie 1916] - scrise în 4 [17] octombrie

O zi de iad și parcă a avut parte ca să-mi scriu amintirile acestor zile tot sub ploaia șrapnelor căci și azi 4 [17] octombrie stau cu compania tot sub focul artileriei și-mi scriu impresiile. Noaptea la unu pornim spre Baranykut⁴⁵. Nu știu dacă e sau nu ceva inamic. Vântul și ploaia îți intrau la os, iar mocirla de jos te pune să-ți urăști zilele. Drumul mi se părea nesfârșit mai cu seamă că greșim și mergem prin pădure. Spre ziuă ajungem pe creasta dealului ce ascundea satul pitit în vale. Se face o prealabilă recunoaștere. Intrăm în sat. Batalionul trebuie să facă avanposturi. Ieșim la marginea satului. Credeam însă că ne cantonăm aici, ne dezmoștim puțin, dar n-a fost chip. Noaptea pusese patrula. Pusese să facă mâncare. Înapoi armata nemțească 6.000 oameni. Voiau și ei să ocupe același sat, dar noi le luasem înainte. Era o zi posomorâtă și rece. Compania noastră era rezervă. Primisem dimineața prizonieri artileriști. Voiau să așeze minele. Husarii își luaseră caii și fugiseră. Alergau în toate părțile cu șeile, iar patrulele veneau la raport călări. Peste puțin timp se aud împușcături pe dealul din stânga. Se angajase în luptă compania I. Nouă ne trimiteau obuze din Meltung (?).

⁴⁴ Probabil Seliștat, în trecut denumit și Jălișteat, în dialectul săsesc Zeliješ, în germană Seligstadt, în maghiară Boldogváros, sat în comuna Șoarș, județul Brașov.

⁴⁵ Astăzi Bărcuț, în maghiară Băránkyút, „Fântâna Mielului”, în germană Bekokten, Brekolten, sat în comuna Șoarș din județul Brașov.

Comandantul nostru duce compania în sat. Maiorul strigă din puteri s-o întoarcă la luptă. Locotenentul se făcea că n-aude. Îmi opresc plutonul și cu rămășițele din alte companii îi reformez, răspândesc în trăgători și pornesc la luptă. Dau ordonanței mantaua și pelerina și rămân în veston. Nu mai simțeam frigul. Pornesc la luptă și în drum întâlnesc pe domnul maior. Îmi ordonă să întăresc compania I și nimic altă deslușire. Pornesc pe valea îngustă și adâncă a unui șuvoi. Găsesc comandantul companiei pe coasta dealului cu compania angajată în luptă pe cealaltă creastă. Mi-o arată. Când ajung pe coasta dealului nu aud decât împușcături în vale. Îndată începe să mă fluier pe deasupra gloanțele unei mitraliere. Din dreapta alta, din față, iar deasupra cădeau ploaie șrapnelele. Din spate începe să împuște 22 care rănește și pe M. Iotta.

Închipuiesc-și cineva situația în care eram pus. Nici în iad nu cred să fie mai groaznic. Să mai adaug că jos zăceam într-un noroi compact. Soldații îngrijorați să întreabă ce fac, că artileria bate în adâncime în flancul stâng 5 m, obuz de obuz. Situație critică. Spun sectorul 2 înainte și I și II jumătate la dreapta. Îmi rupeam plutonul, dar asta era singura soluție ce-mi veni atunci. De acum începe partea grea. Cu toată grozăvia mă ridic în picioare să aranjez oamenii și să-i îndemn. Soldații din 22 se opriseră înapoia crestei și stau ascunși. Uit de ce vuia în jurul meu și încep să-i bat cu lopata și să-i scot la luptă. Dau ordin să-și lase ranițele. Văd un soldat inimos ce căra pe unul din cei ascunși la luptă și-l ține de guler. Nu era chip de stat pe loc. Mergeam mereu înainte. Obuzele răscoleau pământul și ridicau nori de fum, pământ și azvârleau în aer pe nefericitul ce se găsea prin apropiere. Eu târâsem nebunește toți soldații din fața mea și-i împrăstiasem departe, în vale, așa că-i scăpasem de îngrozitoarea furtună. Mărșăluiseră toată noaptea nemâncați, neodihniți și rebegiți de frig și de oboseală. Căutau un mic repaus, bieții soldați. Văd un șanț cu salcâmi cu flancul spre mitraliera inamică și fără să-și dea seama alergă acolo mulți, dar mulți își găsesc mormântul. Nu m-ascultaseră și tocmai acum răul. Mulți mă cheamă și-mi cer ajutorul. Dar ce pot face? Văd unități de-ale noastre ieșind din pădure și cad în flancul lor drept. Încep să se retragă ei, iar noi după ei o fugă nebună. Văd că sunt singurul ofițer ce alerg cu soldații prin ploaia de foc, deși erau aici mai mulți din sectorul lui 22.

Soldații încep să nu mai asculte și s-o ia de capul lor, se amestecau în comandă și pentru că nu își văd ofițerii, și să rămână prin gropi. Fug după ei cu ce pot lua după mine dar și aceștia rămân cu prizonierii sau să scotocească prin ranițele zvârlite. Profită că nu sunt din unitatea mea și nu mă urmează. Văd printre prizonieri unii bătrâni, iar unii foarte tineri. Erau din regimentul 333 infanterie. Germanii se retrăgeau în dezordine, dar eu nu mai rămân decât cu vreo zece soldați. Înaintez mereu. Eram chiar periclitat căci intrasem prea mult în ei. Mă băteau gloanțele din ambele flancuri. Unii din soldați nici nu mai aveau cartușe, la alții li se stricase arma. Nemții trăgeau în noi de zor. Cei din urmă se uitau la noi și se așteptau din moment în moment să mă ia prizonier. Chiar lansaseră acest zvon.

Nu veneau însă nici unul la noi și se mulțumeau să scotocească ranițele. Văd deodată că la dreapta mea înaintează căpitanul Popovici din 22 cu soldații de adunătură. Îl mai văzusem de dimineață la înaintare cu barbișon și cu baston. Aici deodată nu-l mai văd în urmă c-a rămas mort. A fost singurul ofițer ce l-am văzut la înaintare, în sectorul nostru. S-a dus și el. A trebuit să mă retrag iar.

Nemții au venit și și-au ocupat frumusețea poziția dintâi. Ai noștri s-au mulțumit să fugă și să se așeze prin porumbi când au văzut că vin înapoi. Cred că înnebuniseră. Nu mă speriam nici de gloanțe. Alergam în dreapta, în stânga să strâng soldații.

Atunci am văzut încă câțiva ofițeri. Strigam, se făceau că nu mă aud soldații și fugeau în porumbi. Abia strâng câțiva și-i așez pe poziții. Eram scos din fire. Mă rugam ca fiecare șrapnel sau glonte să vie să mă curețe odată. Aș fi vrut și nu venea niciunul. Eram înțepenit de frig. Acum îmi dau seama puțin. Locotenentul Beștelei ia soldații strânși de mine că-s de la 22 și-i duce după el cu toate că-i arăt pericolul. Nu-l fac să înțeleagă. Îl las să plece. Eram amărât afară din cele. Nici nu-mi trecuse prin minte că trebuie să mănânc și n-am mâncat nimic toată ziua. Mai adun câțiva soldați și plec cu ei la alt grup unde era locotenentul ascuns cu ei. Aveam vreo 200 și cu 2 sublocotenenți. Ne sfătuim să atacăm [...] Dar n-avem ce face. Începuse să se întunece. Când să punem planul în lucru ne fug toți soldații și rămânem singuri. Plecăm și noi spre sat. Ies din porumbi din toate părțile. În sat văd o mulțime de fugari stând lângă ziduri. Eram înțepenit de frig și nu credeam să mai fiu om întreg.

Mă încălzesc la o casă și un brancardier ne dă o bucată de pesmet. De aici așa noaptea și pe noroi, ruți de oboseală și flămânzi plecăm înapoi la Saros⁴⁶. Un drum fără sfârșit. Adormeam din picioare pe drum și mă țineam să nu cad în noroi. Aci toate casele pline cu răniți. Tragem la locul vechi și ne odihnim cum putem, ne astâmpărăm foamea cu ciorbă de la cazan și niște friptură de purcel. Noaptea nu m-am pomenit. A două zi nu mă puteam întoarce de dureri.

20 septembrie [3 octombrie 1916]

Sunt bolnav. Nu mă vaiet și nici scuteală nu vreau. Mă gândesc că mai rău sunt soldații. Plecăm la drum dis de dimineață. Trecem prin Făgăraș⁴⁷, Șercaia și ajungem la Comăna unde cantonăm. Abia găsim loc. Marșul a fost afară din cale de lung și de greu. Cunoaștem principiile de marș ale comandanților așa că nu le mai amintesc. Mi-e groază de marșuri. După acesta nu mai simt picioarele. Nu știu dacă mai pot cugeta. Merg mașinalicește, supus ca o vită la abator.

⁴⁶ Șoarș, în trecut denumit Șaroșa, Șoarșiu, în dialectul săsesc Schuarsch, în germană Scharosch, în maghiară Sáros.

⁴⁷ Trupele române s-au retras din Făgăraș la 4 octombrie 1916, care a fost ocupat la 5 octombrie de către trupele germane.

21 septembrie [4 octombrie 1916]

Trebuia să mergem la Heviz unde făcusem lucrările. De aceea cam pe la orele 5 dimineața ca vai de noi pornim la drum. Pe la 10 a.m. credeam că vom sta toată ziua în repaus, dar zice că după masă vom porni la lucru, la tranșee. Eu rămân cu plutonul în cantonament. Stau toată ziua pe lângă sobă și mă încălzesc. Fac niște fricțiuni și mă mai restabilesc puțin.

22 sep/5 oct [1916]

Plecăm cu plutonul la lucru de dimineață. Era o ceață densă și așteptam zgribuliți să iasă soarele. Merg la Fântâna și văd populația foarte îngrijorată. Mă întrebă ce se facă, că vin ungerii și-i omoară. Nu știam de ce e vorba și-i sfătuiesc să rămână acasă. Credeam că luptele date sunt numai niște recunoașteri ofensive și să ne-am retras la lucrări și nicidecum că asta înseamnă retragere. După masă ni se spune că patrulele vrășmașe au ajuns la Olt și chiar că trecut Oltul. Populațiunea se refugiază. Batalionul nostru primește ordin să susțină retragerea unui batalion din 22 ce se retrăgea de la Comăna. Plecăm dar pentru că nu era cum ni se spusese, așteptăm alte ordine. Înoptasem de-a binelea. Rămânem noaptea în pădure. Încep să se audă împușcături la Homorod. Se văd azvârlind rachete. Credeam că voi privi lupta în tranșeele ce le săpaserăm. Primim însă ordin să plecăm și de aici.

23 sept/6 oct [1916]

Cum spusei, plecăm noaptea de la Heviz. Trecem printr-un hățiș de pădure până la șosea să ne scoată ochii. Mergem spre Szashermany⁴⁸ printr-un defileu și o pădure nesfârșită. N-am văzut în viața mea așa pădure mare. Marș nebun. Credem că voi rămâne pe drum. Râdeau sașii de bucurie și plâneau românii. Erau scene ce-ți sfășiau inima. Văd la Feldioara un om cu multe lucruri și un copilăș mic de mână, mama purta un prunc pe brațe. Fugeau să scape de urgia ungerilor. Oameni cu traista de gât și căruțe fugeau spre România. Unii își duceau cu eu căminul drag, dar și cauza pribegiei – tricolorul cusut la mână, căciulă sau stegulețe. Luăm hrana de prânz în Feldioara. Comandanții au dubii să reziste sau să meargă mai departe. Seara se hotărâră să mergem la Sânpetru sat aproape de Brașov, era totul pustiu. Dormim într-o șură cu fân, mâncarea se cam isprăvise, căci în retragere nu prea aveam timp să găsim de ale mâncării.

24 septembrie [7 octombrie]

⁴⁸ Szashermany - astăzi Hărman, localitate în județul Brașov, în trecut Herman, în dialectul săsesc Huntschprich, în germană Honigberg, „Muntele mierii”, în maghiară Szászhermány.

Pornim ceva mai târziu spre Satulung⁴⁹. Aproape de seară ajungem. Când să ne bucurăm c-am ajuns, ne vine știrea că ne-au venit întăriri și să mergem înapoi să rezistăm. Pornim pe noapte spre Szashermany⁵⁰. Se încinge și o luptă de avangardă. Ocupăm Szashermany, dar când să zici Doamne ajută hai că compania noastră o numește în avanposturi tocmai lângă Olt. E ordin. N-ai ce face, trebuie să pleci. Ne-au mai cântat șrapnelele. Au plecat și noi ne-am dus la marginea satului și am trimis un post la Olt. Altfel era imposibil să se execute ordinul. Am stat toată noaptea și am dormit într-un șopron. Și așa am executat ordinul, ne-am odihnit și mai puțin.

25 septembrie [8 octombrie 1916]

Se anunță o zi frumoasă. Soarele pripește puțin și noi ne înșirăm pe lângă zid la căldură. Pe la 11.45 a.m. primim ordin să părăsim postul și să urmăm regimentul în pădurea Barabas. Atât și nimic mai mult. Mergi dacă ști. Nu primisem hrană și nici nu mâncasem nimic. Fără să se țină seama de asta, acum ordin de luptă. De unde eram, vedem la poalele pădurii mergând trupe spre Olt.

Fără multă zăbavă ne atașam lor. Era un batalion din 22 cu flangardă în timp ce mergea spre Botfalu⁵¹. Tot atunci venea și un divizion din trei obuziere. Pentru că batalionul din 22 șovăie și nu vrea să meargă înainte, căci se angajase luptă la liziera Botfalului facem susținerea unei baterii din acest divizion și stăm ascunși în pădure. Batalionul din 22 face o mișcare spre dreapta și se urcă pe un deal probabil cu intenția de a ataca din flanc, dar rămâne acolo. Eu urmăresc lupta cu binoclu. Văd cum germanii se retrag pe coasta unui deal respinși de-ai noștri cu o precizie uimitoare. Cum înaintau infanteriștii și se prindeau așa că de fapt noi luptam cu tunurile iar nu cu infanteria lor. De la mare distanță când credeau că ai noștri merg spre ei se retrăgeau și numai șrapnelele și obuzele cădeau ca grindina și făceau un zgomot infernal.

Încadrează și distrug două baterii din 6 artilerie menite să susție înaintarea infanteriei astfel că rămăsesem fără artilerie la mijloc. Bateria noastră trăgea în sat. Îi arăt lanțul inamic ce se retrăgea cu rugămintea de a-l bătea. Fac câteva încercări dar nu reușesc. În acest timp nemții fugeau mereu din vale și se opreau pe creastă. Victoria era de partea noastră. Credeam că, căpitanul meu îi va alunga cu obuze înainte de a ajunge infanteria, dar m-am înșelat. Plec iarăși la companie în pădure. Văd că batalionul 22 ce se urcase pe creasta din dreapta se dă jos. Probabil că artileriștii nu-l observaseră și încep să fugă. Locotenentul meu retrase compania și era gata să fugă. Îi spun cazul și-l rog să se oprească. Se răspândește compania în

⁴⁹ Astăzi parte a orașului Săcele, Satulung, în maghiară Hosszufalu.

⁵⁰ Astăzi Hărman, localitate în județul Brașov, în trecut Herman, în dialectul săsesc Huntschprich, în germană Honigberg, „Muntele mierii”, în maghiară Szászhermány.

⁵¹ Astăzi Bod, comună în județul Brașov, în trecut numele localității era în germană Brenndorf, în maghiară Botfalu.

trăgători gata să dea foc în ostașii noștri. Îi opresc dacă se mai puteau opri și-i ajut să-și scoată niște chesoane. Nu mai văd pe locotenentul, nu știu ce s-a făcut. Strig, întreb, nimic. Strâng compania și plec în direcția retragerii cu ea dar mă oprește brigadierul. Mi-o mână în luptă fără niciun ordin să-i asigure scăparea alei sale căci întârziase să plece. O răspândesc dar pentru că nu știam nimic precis o strâng și plec să caut regimentul.

Mă duc în Sânpetru⁵² pe 28 [11 octombrie]. Aflu că brigada ar fi în Hărman și plec acolo unde găsesc rămășițele regimentului. Trimit patrule după locotenent, dar nu-l găsesc. Ce se întâmplase, părăsise compania și se urcase pe un cheson de la artilerie. Și aflase colonelul dar eu nu-i puteam confirma aceasta, fie că nici nu știam precis. De aici pornim în Satulung unde cantonăm. Eram ca vai de noi, uzi, flămânzi și obosiți. Eu n-aveam nici manta nici pelerină căci doi brancardieri fugiseră cu ele. Am tremurat cât se poate de bine. Noaptea am dormit bineșor. Nici aici nu se găsește locotenentul. Și dacă întreb de ce succesul de la Botfalu nu a fost al nostru, iată ce aș spune: nu e forța, grozăvia mitralierei sau impetuoșitatea artileriei germane ce ne-a dat înapoi; căci și aici ca și la Baranykut a cunoscut ce va să zică baioneta soldatului român. S-a întâmpinat de ea și nu s-a oprit să admire calitățile războinice ale infanteristului nostru. Ofițerii lor au exprimat aceasta. Am auzit chiar vorbindu-se că au spus ofițerii germani că de-ar avea infanteria noastră, cavaleria rusească și artileria lor nu s-ar teme de nimic. Alta a fost. Și acest alta a fost artileria lor cu mult mai bună și superioară celei noastre și destoinicia de a trage în lungimea tragerii și în sfârșit calibrele de care se servea. **Cu un cuvânt, ceea ce ne-a dat înapoi a fost numai materialul tehnic.**

Și dacă retragerea a fost așa de grăbită este cred că autoritățile militare au găsit inutil pierderea ce avea să suferim și pe urmă poate retragerea forțată - nu cu armata germană, ci cu tehnica germană. La Botfalu, ca și la Baranykut când artileria dezlănțuia vârtejul de foc se spârgea tot elanul nostru. Și așteptai s-auzi cel puțin glasul alei noastre, ca iarăși să sari contra adversarului. Așteptarea ție zadarnică căci în fața superiorității zdrobitoare n-aveam glas și iarăși porneai împușinat să te prăbușești de același vârtej de foc. Era îngrozitor să-l privești căci dacă erai sub acțiunea lui aproape că nu-l mai simțeai. La Botfalu am urmărit de aproape cu binoclu lupta. Văd o dată cum șirurile germane se retrag dezordonate după o muche. Aștept să-i văd pe ai noștri după ei, dar nu. Văd o distanță de peste 100 m și nici unul din ai noștri. Ce se întâmplase? Flăcării noștri înfruntaseră primul lanț de foc și trecuseră spre ei. Nemții se retrag să scape de sub acțiunea artileriei lor și cu o repeziciune uimitoare încadrează pe ai noștri. În sfârșit, infanteria și artileria se ajută de minune.

26 septembrie [9 octombrie 1916]

⁵² Localitate lângă Brașov.

Cum am mai spus, am petrecut o noapte bună. M-am speriat că așa de repede se face ziuă. Nu mi se părea decât o jumătate de oră de la culcare. Gazda, o femeie cu stare înainte de război, tânără și nu urâtă, are grijă să-mi ofere o cană cu lapte pentru care îi mulțumesc. Îndată ce mi-am arătat dorința de a dormi o noapte acolo, mi-a oferit o cameră cu două paturi și a părăsit casa cu toată insistența mea de a rămâne. Se vede că pățise ceva mai înainte.

La dreapta satului spre Tărlungeni⁵³ ocupăm poziția organizată mai înainte spre a da timp de retragere și altor trupe. Spre seară începe acțiune de patrulare și apoi artileria bătea gura defileului cu scopul de a ne prinde, dar a fost zadarnic pentru că coloanele ajunseseră la o distanță destul de bună. Primim ordin să ne retragem prin defileu. Prin văi scăpăm de focul artileriei. Deși căutasem să țin compania cât mai strânsă, nu mai rămăsesem decât cu un pluton, restul împrăștiată. Se adună unitățile la adăpost și intră în coloană. Noaptea o petrecem în pădure. De acum începe calvarul suferințelor. Cade ceva ploaie peste noapte și frig de te făcea ghem. Nici vorbă să faci foc căci ne vede dușmanul dar la ziuă trântim niște focuri de se miră și ei.

27 septembrie [10 octombrie]

Spre norocul nostru era zi cu soare. Nu se petrec decât acțiuni de artilerie. La o strămoare a defileului așezăm câteva mitraliere. Când încercam amicii să tragă îi seceram. Spre seară ne retragem mai înapoi în pădure. Vine domnul locotenent la compania din [lipsă text] de 2 zile. Noaptea tot în pădure nu găsim odihnă. Avem noroc că e senin, dar frig.

28 septembrie [11 octombrie 1916]

Iarăși zi cu soare. De dimineață ni se spune că vom pleca iarăși. De astă dată mergem tocmai la frontieră unde organizăm serviciul de pază acum la poarta țării noastre. Compania cade de extremă dreaptă. Foarte greu de umblat și un vânt de te frige, nu altceva. Te răstoarnă jos de nu te ții bine. Am isprăvit mâncarea și nu mai avem decât pâine și ceai. Într-un rând pesmeții ne sunt singura hrană. E foarte greu a avea apă de băut și lemne de foc. Îți trebuie două ore să le urci la vârful. Aceeași viață o ducem și la 29 și 30 septembrie. Noaptea vânt și frig, ziua fără mâncare.

1 oct [14 octombrie 1916]

În seara zilei de 30 septembrie [13 octombrie] primim ordin să retragem avanposturile. Ne surprinde măsură deocamdată, dar repede aflăm adevărul. E vorba de o recunoaștere ofensivă cu batalionul nostru. Dimineața la 5 ore a.m. pornim printre colți și ascunși de brazi. Acțiunea batalionul nostru e de flanc

⁵³ Comuna Tărlungeni, Brașov.

combinată cu a altor două batalioane front. Și mergem, mergem ascunși prin păduri până ce cădem în locul numit „Cășerie” în spatele inamicului la convoi. Aflu că celelalte două companii se deplasaseră prea mult la stânga, compania noastră primește ordin să răspândească un pluton deși era în rezervă. Plutonul destinat, al meu. Nu mersei mult răspândit când iată-mă la marginea pădurii și în fața mea căruțe, cai și oameni. Adică ieșisem la convoi. Deschisăi focul și unul nu mai văzui la chesoane. Fugeau de le scăpărau călcâiele cât sunt și ei de nemți. Erau tocmai bucătăriile [...] unde provocasem acest atac. Acum eram stăpâni pe ele. Deodată mă pomenesc cu focuri din pădurea din spatele nostru. Ce era? O companie de a noastră deși fusese înainte deschisese focul. Pentru aceasta se petrece un incident între maior și comandantul companiei, un fricos și nu o capacitate. Aici maiorul îmi ordonă să rup flancul din luptă și să atac convoiul din dreapta și din pădure. Fac aceasta dar cu greutate îl pot rupe. Pe când mergeam la atacul celui de al doilea convoi fugarii din pădure găsesc că trebuie să-mi tragă câteva focuri în spate. Era[u] să mă achite. Trec și de aceasta și pun stăpânire pe al doilea convoi. Soldații vor să-și practice obiceiul lor – să jefuiască – dar nu le dau timp. Trec dincolo de convoi și stau pe poziția cu gândul că mă vor întări din urmă. Aștept degeaba. Raportez isprava și nici un răspuns. În urmă primesc ordin să mă retrag. Aud înaintea batalionul de front. Credeam că s-a făcut joncțiune și ne pregătim să luăm convoiul. Abia găsesc compania prin pădure. Aici ocupăm poziție pe șosea cu însărcinarea să atacăm pe fugari. Deodată văd scurgându-se pe coasta opusă infanteria inamică, iar pe șosea la dreapta patrulă. Îi atacăm și ne atacă. Mitralierele trimiteau placa lor obișnuită. Ale noastre se stricaseră. Noi nu mai știam de unitățile noastre și de maior. Adversarul vrea să ne împresoare. Pentru că și scopul ni-l atinsesem, hotărâm retragerea. Tocmai aproape de graniță găsim pe maior cu compania a treia. Ne întoarcem la locurile vechi supărați că nu putusem culege roadele unei victorii evidente. Un batalion de mai aveam sau de ne reușea atacul de front întreaga unitate inamică cu convoi era a noastră. Acum n-am putut decât să atingem scopul propus fără a-i putea da o întindere mai mare dar mulțumiți că le-a produs panică pe care o vor ține minte mult timp.

2-19 octombrie [15 octombrie – 1 noiembrie 1916]

Paza de frontieră. Cum aceasta are o înălțime respectabilă (1959) noaptea îngheț de frig. Cad[e] pe iarbă și pe ienuperi un fel de chiciură de-i albește. Vântul bate să te arunce jos. Trebuie să te ții bine pe picioare. Soldații îngheață noaptea în post. Mai dă și o blestemată de ploaie de le îngheață hainele și foaia de cort. Pe ei nu-i mai cunoști. Parcă n-ar mai fi oameni. Mi se par niște copiii simpli, naivi și prostănaci. Înțeleg lucrurile pe dos și trebuie să-i îmboldești să-și facă ceva trebuitor lui însuși. În zilele de repaus lucrăm la bordeie. Am făcut unul pentru plutonul meu și a ieșit apă în el. A trebuit pe urmă să pun lemne ca să ridic culcușul de la pământ. Cu lemne, cetină și paie am reușit să le fac un bun adăpost. Am făcut și pentru noi două. Unul l-a luat cu forța căpitanul Nisipeanu. Să judece alții mentalitatea și educația.

Am mai făcut și pe al doilea dar n-am stat în el decât câteva zile căci la 12 octombrie 1916 [25 octombrie stil nou] mă detașează cu forța la compania 12, căpitanul Păcescu. Îmi pare rău și nu îmi convine deloc. M-am obișnuit cu locotenentul și camarazii. Ne înjghebasem o popotă de campanie. Comandantul nostru nu sta bine deloc cu maiorul și de aceea ne găteam noi ce puteam. Mâncăm binișor. Acum la a 12-a atârnat. Nu mă simt deloc legat de ea. Nu cunosc deloc oamenii, îi văd a fi nedisciplinați și răi. Încep și niște ploii care țin până la 18 octombrie. Se face un noroi cât cizma. Ți-e scârbă de tine însuși. Dorm pe unde pot. Umblu ud și murdar. Încerc iarăși să fac un bordei pentru mine. Lucrez de nu știu de când și nu-l mai isprăvesc. Pe la 18 și 19 [31 octombrie-1 noiembrie] dă Dumnezeu de se mai face soare. O altă nenorocire. Inamicii încep să ne bată. După m[aiorul] Roșca și ne urcăm la creasta coastei ce ocupăm să nu ne mai lovească. Ne-am obișnuit cu ele și nu ne prea temem. Ne uităm cum se duc și după sunet cam știm unde se sparg.

20 octombrie [2 noiembrie 1916]

Ne schimbăm după poziție. E o zi frumoasă, senină și cu soare. Am dormit noaptea la linie pe poziție într-un bordei. Mă scol dispus, dar flămând căci nici seara n-am mâncat. Mă spăl și iau un ceai. Îmi aduc aminte un vis frumos de noaptea. Eram acasă bine primit de toți, dormeam într-un pat moale și deodată mă văd cu pantalonii rupți în genunchi. Îmi zic - azi trebuie să fie atac. Și într-adevăr, cum ajung la companie aud pe toți făcând gură. Soldații se echipau gata de plecare. Citim și ordinul de atac. La compania noastră mare învălmășeală, dau toți ordine. O trimit fără să știe să ocupe o poziție și de acolo să treacă peste creastă bătută de artilerie spre inamic. Se spune că este imposibil acest lucru. Iau compania, o strecor pe după deal, prin pădure și ajung în situația inițială.

Aveam ordinul să atacăm stâna Zănoaga. Sectorul meu era pe poteca ce ducea la stână. Pentru că căpitanul era fricos, iau eu de la mine putere comanda companiei. Dau ordin de luptă și merg după ei împingându-i de la spate. Drumul nu e lung dar merg foarte încet și mai mulți rămân pe după arbori. Nu-și fac datoria. Lupta o începuse artileria de dimineață. La ora 9 noi trebuie să pornim spre inamic. Așa am făcut. La 9 ore am pornit, am dat ordinul cum spusei, soldații nu-și înțeleg menirea. După ce trecem un șipot nu mai merg deloc. Se arată direcția și ei merg în altă parte. Unde sunt soldații de la Olt, Bran, Săsarul ori Baranykut? Aceștia sunt niște lași și mișei. A rămas tot ce a fost mai rău. A trebuit să fac gură, să strig, să țip ca să-i duc înainte. Și de unde atacul trebuia să fie prin surprindere ne-am demascat de departe. De bine de rău îi scot în creastă. La primele focuri de mitralieră fug și mă lasă singur. Se ascund toți în pădure, cu sergent, cu caporal. Umblu până seara să-i scot și mi-e imposibil. S-au ascuns toți după arbori. Noaptea rămânem toți pe poziție. Se aduc cartușe. Soldații stau nemâncați și trag toată noaptea câte un foc ici, altul colea însă din vale din pădure. Ordinul era să începă

atacul dimineața la 4 ore a.m. Împreună cu căpitanul numesc patrulă și caut fugari. Dar s-au ascuns așa de bine că nu-i găsim. Formăm compania cu atât cât mai găsim să fim gata. Eu eram numai în veston și n-am avut decât pelerina. Am tremurat și am alergat toată noaptea să mă încălzesc. În prima zi am avut mulți răniți și morți chiar. Poziția era așa fel aleasă că ne domina. La dreapta ocupăm niște colți iar noi la poalele colților. În față mai ocupăm marginea pădurii de unde se întindea înspre ei o câmpie ca de 200 m ce urca spre ei. Nu erau mulți dar aveau mitraliere bine așezate și oricum ieșeam ne băteau în flanc. Am avut mulți răniți în prima zi. Această se datorește și faptul că sunt fricoși [...]. Voi ține minte mai cu seamă noaptea petrecută în veston fără hrană și îmbrăcăminte.

21 octombrie [3 noiembrie 1916]

Suntem pe poziția ocupată din ajun. Încă de seara primisem ordin de atac la 4 a.m. în legătură cu I-ul batalion după dreapta ce va începe atacul la 3 a.m. Alerg în toate părțile să reformez frontul companiei și așteptăm să auzim împușcăturile batalionului din dreapta ca să pornim atacul împreună. Începe să se facă ziuă și nu se aude nici o împușcătură. Prea marea depărtare și înălțimea culmilor nu permitea propagarea sunetului. Nu cunosc oamenii și nici n-am văzut așa fricoși și nedisciplinați. Îi așez eu cu mâna pe creasta dealului. Până ce aduc pe cel de al doilea fugă altul, așa că sunt nevoit să înjur și bat. Îmi venea să-i împușc, dar teama să nu mă demasc mă oprea. Izbutesc să așez câțiva și plec să mă așez înapoia liniei. Văd că vine o secție de la compania a 11-a pentru întărire. O iau și pornesc cu ea la atac ascunzând aceasta sub cuvântul că-i așez pe poziție. Nedisciplinaii nu vroiau să meargă în direcția dată și iar nevoia de a striga. Când să ajung la creastă o mitralieră începe să-i secere pe flanc. Erau puțini și mi-a fost peste puțină să-i mai mișc din loc. Fug înapoi. Trag după ei dar în zadar. Văd că-i imposibil să merg înainte și mă hotărâsc să atac mitraliera din flanc pe culmea de la dreapta. Plec dar să împing la atac plutonul ce-l aveam acolo pe creastă pentru siguranță. Spre marea mea mirare văd că nu e acolo și sergentul ce-l comanda intenționat luase altă direcție. Îl aștept să vie de unde urcase, dar nu-mi vin decât două grupe. Merg cu ei pe creastă și găsim un pluton din compania a doua înaintea mea. Mă pun în curent cu amănunțimile frontului.

Era o culme foarte strâmtă în mijlocul căreia se ridica un colț înalt, alb, fără brazi, numai cu iarbă și ienuperi. De el și colțul pe care stăam ne despărțea o șea cam de 150 m acoperită numai cu iarbă. Pe ea înfipti în pari și rețea de sârmă, iar din dosul colților inamicii împușcau, aruncau grenade și câte dracu. Era imposibil de atacat numai cu infanteria mai cu seamă că la stânga aveau și o mitralieră pe care o dau ca punct de ochire soldaților. Bineînțeles că o bănuiam numai după sunet. Așteptăm concursul artileriei care nu veni. Plutonul din a doua părăsește poziția și rămân numai cu câțiva oameni. Mă socotesc fel și chip. Nu-l pot ataca. Hotărâsc să las pe aceștia cu sergentul, iar eu să raportez căpitanului. La

întoarcere observ că patrula rânduită în punctul accesibil lor nu-și face datoria, îi atrag atenția dar nu sunt oameni ai datoriei.

Raportez căpitanului. Ce-i pasă. Bea, mănâncă și șade la 1 km înapoi. Tac și eu și plec la linie. Mă culc și dorm puțin. Primum ordine peste ordine să înaintăm și să atacăm. N-avem cu ce. Căpitanul își dă seama și ordonă ca soldații să-și mențină poziția. Ni se spune că 22 a luat m[aiorul] Bosca de dimineață iar batalionul I a ocupat în ajun muntele Zănoaga⁵⁴.

De dimineața întâiul batalion fusese respins în dezordine numai 22 își menținea poziția. Spre apusul soarelui primim ordin să atacăm cu orice preț. Pregătisem mitralierele și artileria. Primum ca întăriri și un pluton de la rezervă. Se sună încolonarea și atacul. Eu tocmai mâncam o bucățică de friptură sărată cu niște pâine și trimisesem ordonanța să-mi aducă apă. Aud focuri la stânga, cred că e atacul nostru, dar văd ca gloanțele vin la noi. Văd că soldații fug de pe linia de luptă. Mă întorc la dreapta și văd că fug prin tufiș. Încerc să-i opresc cu amenințări. Pe potecă căpitanul Păcescu făcea același lucru. Deși i-a mers numele de fricos, dar încurajează soldații la luptă. E imposibil să-i mai întorc. În loc de atacul nostru se pronunțase atacul german la flancul drept și stâng căci patrulele mele părăsiseră poziția și veniseră în vale. Artileria bătea îngrozitor și ne taie retragerea. Rămăsesem aproape singur. Pelerina, pătura și carabina ordonanței erau în drum. Abia le ia un soldat și plec și eu pe urmă numai cu trei soldați după ticăloșii de fugari. Deși drumul era scurt la atac trebuie să-i împing aproape două ore. Acum drumul l-am parcurs într-un timp foarte scurt. M-am mirat cum să scap de focul de artilerie, am mers mereu pe sub coastă. Se și întunecase și numai luna lumina pădurea desfrunzită, îngălbenită și pe mizerabilii de fugari. Se adună batalionul după creastă pentru odihnă. Comandantul batalionului după poziție se arăta foarte îngrijorat pentru noapte. Îi arăt că nu e pericolul unui atac căci germanii nu ne-au urmărit deloc. Ca rezultat mă trimit de rond, mă opun eu, dar zadarnic. N-am dormit de trei nopți și a patra zi de când n-am mâncat decât pâine. Nu vor să știe ei. Plec cu patrula și însoțit de brancardieri pentru strângerea răniților. Nici acum patrula nu-și face datoria căci nu merge cum am aranjat-o eu. De necaz îi împing și eu până la linia de luptă. Era să angajez o luptă la baionetă dar fără să știu opresc patrula. Se miră și soldații de curajul meu și în cele două zile am fost subiect de admirație pentru îndrăzneala mea. Aud clămpănitul unei arme ce se închide la dreapta mea. Mi se raportează că s-a văzut foc de țigară la câțiva metri. Nu mă retrag și mă culc jos să ascult. Niciun zgomot. După ce fac atent șeful patrulei plec spre a veni altul să mă înlocuiască. Abia pe la 10 ½ p.m. ajung la bordei istovit de nu mă mai țineau picioarele. Mănânc o bucățică de pâine și mă culc. Dorm așa de dus că nici nu simt frigul. Cu toate că culcușul îmi fusese mizerabil de cetină numai cu o pătură așternută pe ea și într-un bordei învelit numai cu cetină, mă simt bine.

⁵⁴ Face parte din munții Bucegi.

22 octombrie [4 noiembrie 1916]

Iarăși zi frumoasă și liniștită. De dimineață se începe un viu bombardament pe Roșca. Te înspăimântă numai să vezi explozia și cum sar brazdele de pământ. Privim lupta ce se dă și cum nemții reiau muntele. Suntem în repaus toată ziua.

23-24 octombrie [5-6 noiembrie 1916]

Iarăși în repaus și avem noroc de vreme frumoasă. Se mai curăță și oamenii și noi. Eu fac și baie atât cât pot. Mi-e teamă să nu iau păduchi care vrând-nevrând și-au făcut apariția. Mă curăț cât pot mai mult. De locuit stau tot într-un bordei făcut de alții cu căpitanul Păcescu. E făcut din blane și nu ține de cald deloc. Un pat de scânduri așternut cu paie și are lemne pe margini să nu cadă jos. E singura mobilă ce aveam. Avem și o sobă de cioburi de cărămidă care trage minunat, dar nu face căldură. O ușă ce nu se lipește de peretele de carton, atâta tot se găsește la bordei. Ba se mai găsește și o cercevea cu trei ochiuri de geam la peretele din fund. În sfârșit, suntem foarte mulțumiți că-l avem și nu ne dau alții afară. Lucrez și eu să-mi fac unul separat.

25-31 octombrie [7 – 12 noiembrie 1916]

Întreg acest interval un soare și un senin ca de primăvară. Ne mira faptul că la această dată și la această înălțime să fie așa de bine și cald. O luna plină și sclipitoare, dulce, și un cer înfocat face să-ți treacă prin cap toate aventurile din lume, mai cu seamă aici, în poziție. Așa de încântătoare și o pădure tânără. Noaptea de plăcere faci rond pe linia de santinele. Ca o variație în acest tablou, câteodată furia tunurilor stăruie cu o încăpățănare nebună să-și arate grozăvia. În noaptea de 30 octombrie le vine pofta amicilor nemți să bată cu tunul pe la 11 ore. Eram cu plutonul pe poziție la dreapta pichetului Bratocea. Au amuțit însă repede. Se speriaseră poate că i-am cam pus la respect. La 25 [7 noiembrie] merg cu compania la baie la Cheia. Un soare plăcut pe o cărare sălbatecă prin măreția ei ne conduce la sat. Fac și eu o baie caldă. După aceea inoculăm un ser antiholeric. Nu mi-a fost nimic noaptea.

1 noiembrie 1916 [14 noiembrie 1916]

Seara spre 1 noiembrie am sfadă cu căpitanul Giuglan de la bataionul II. Îi trecusem multe dar acum numai, căci una, două sublocotenentul Gherghină de rond, de patrulă, sublocotenentul Gherghină în cutare loc. Acum îi venise poftă să trec la flancul drept al sectorului că trebuie ofițer acolo. În sfârșit i-am tăiat pofta de a-mi mai da ordine. Rămâne vorba să mă dea în judecată a doua zi. Eu îi spun că nu-mi pasă. Rămân însă noaptea extremă dreaptă a sectorului, căci oricât ar fi, e ordin. Arăt soldaților unde sunt și intru într-un bordei. Ce se întâmplă însă? Noaptea se strânge batalionul spre a pleca în alt sector și soldații nu mă anunță. La

inspecția ce o fac, găsesc unul ce nu-și făcea datoria care la întrebarea mea spune că e din a opta. Mare îmi e mirarea când știam că îmi lăsasem compania mea acolo. Aflu că plecase la stânga pe plaiul sterp. Și colind toată noaptea să găsesc compania pe o ceață de nu vedeai la doi pași. Dau peste batalion și mă trimite să inspectez întreg sectorul de peste 4-5 km. Mă duc și dau o raită pe la toate până se face ziuă. Dar abia se face ziuă și alte ordine. O companie va fi în rezervă și suntem noi. După multă chibzuință ocupăm alt sector și rămâne și a 9-a rezervă. Chin cu schimbatul posturilor mai cu seamă că înaintașii nu ne spusese mai nimic. Frig, vânt și ceață, elemente foarte neprielnice. Când să schimb posturile seara o nenorocire până le așează. Ceață și iar ceață. Am căzut de m-am topit.

2 [15]noiembrie 1916 [1916]

Început de iarnă. Noaptea se făcuse senin și ca urmare frig. Dimineață îmi vin oamenii din postul înghețați. Pun de-i mai frecționează afară și apoi intră înăuntru în bordei. Mă duc din nou pe linia santinelor că doar s-o lumina să văd terenul. Am norocul că cu intermitență se ridică și se lasă ceața așa că văd ceva. Așez patrula de ziua pe locurile mai înaintate așa ca să poată avea toate avantajele terenului. O a doua vizită mă încredințează că orientarea mea e bună. Nu supăr pe niciunul din oamenii mei. Îi las toată ziua să se încălzească și dezghețe. Spre seară amicii noștri se sperie nu știu de ce și încep să păcăne cu mitraliera, ba să tragă și cu tunul. Cred că vor să atace și stau cu oamenii gata. N-au avut îndrăzneală. Seara iar se schimbă santinelele. Pornesc cam târziu crezând că voi vedea prin pădure. Se lasă însă o ceață groasă și un întuneric de nu văd la un pas. Nu văd omul dinainte. Să mai adăugăm la aceasta desigur tufelor și al brazilor. Abia la 9 ore p.m. am isprăvit și m-am putut întoarce la bordei. Rezultatul acestei munci e că am putut instala posturile în tranșee, am făcut focul și nu am avut nici un înghețat. Abia ajunsese la bordei după multă rătăcire și după o minunată cafea și hai de santinelă. „Domnule sublocotenent, a venit un ofițer care spune că e german”. Mă gândesc că vreun camarad vrea să facă o glumă și ies. Când colo nu mai găsesc ofițerul. Foc pe el ce i-a făcut. Când colo iese de după un arbore răzând locotenentul Stoenescu. Vorbim puțin și pleacă. Sunt dispus cu toate acestea căci aflu că nu-i adevărată versiunea de dimineață cu căderea Câmpulungului. Auzisem pe când scriam și-mi tăiase pofa de a mai scrie. Ca să nu mă mai preocupe plec la santinele și apoi la regiment.

3 [16]noiembrie 1916

Din 20 octombrie [2 noiembrie] nu s-a mai întâmplat un fapt de arme. Mi-e dar parcă de acțiune și aș vrea să mă mai văd iar prin ploaia de gloanțe, șrapnele și să mai pun încă o dată piciorul pe gâtul neamțului spurcat. Ca să-mi potolesc setea pornesc pe la santinele. Noaptea se lăsase chiciură și brazii erau albi, cu forme de prin cârți. O nebulie să te plimbi prin desigur lor pe frigul ăsta înfiorător. Văd că

toți își fac datoria numai la dreapta nu s-au lucrat măștile ordonate. Căprarul e un fricos și după ce am plecat a șters-o noaptea de unde l-am pus „că l-am dus în brațele nemților”.

Am dimineața un altul de nădejde. „Sunt muntean cu pielea groasă și nu mi-e frică de ei”. Merg să-i arăt locul de lucru și amicii speriații încep să tragă după mine cu „gewermachine”. Nu mă sinchisesc și-mi urmez mersul. Amicii crapă de necaz căci încep să-mi cânte cu altă „gewermachine”. Le fac și eu pe piele și nu plec deloc. Dacă văd, tac. Mă întorc la bordeiul meu. E strașnic. O groapă în pământ căptușită cu trunchiuri de arbori și nivelată cu alte două rânduri de trunchiuri groase. N-au ce-i face 7 tunuri. Unde mai pui că am și un pat de lemne plin de paie și așternut cu pătura, iar în față o sobă în pământ unde nu se stinge focul niciodată. E altarul sfânt al românilor. Ba mai am și o masă dintr-o cutie de pesmete. Ca să nu lase nimic de dorit i-am făcut și o ușă prinsă cu cureaua și un ochi de geam. Așa e palatul meu. Aș fi mulțumit de m-ar lăsa să fac iarna în el. Un loc cât se poate de confortabil aici. Ar mai avea loc unul dar eu stau numai cu ordonanța. E o plăcere să stai la gura cuptorului, să scrii și să privești pădurea afară. Dar să nu fi de santinelă că e foc. Fulgii cad ușor, alene, parcă ar fi un răsfățat bucureștean. Dar n-ar sta el aici, mai cu seamă când începe plăcuta orchestră a tunurilor. Nu uită să ne cânte în fiecare zi. Începe regulat pe 3-4 p.m.

1 [14] ianuarie 1917

Sunt la Irești⁵⁵ pe Seaca și Vizante în casa unui debitant de tutun, Iorgu Moise. O zi frumoasă, zi de an nou și prima în care pot să-mi scriu impresiile de la 3 noiembrie. Multe s-au mai întâmplat de atunci. În timpul cât am încetat cu scrisul eram comandant la compania a 12-a, trec apoi comandant la compania a patra, la care spui sunt câteva zile și [lipsă în text].

Aud versiunea că m-ar fi propus la înaintare. Sunt mutat și pe 15 decembrie trec comandant la compania a noua, câteva zile ofițer cu aprovizionarea și apoi comandant la compania a șaptea. Ca evenimente de arme, nimic strălucit pentru noi.

La 22 noiembrie [5 decembrie] începem retragerea benevolă de la Bratocea. Cu oroare mă gândesc la marșurile acelea nesfârșite pe noroi până la genunchi și dorm în noroi.

O, și câte nopți petrecute în câmp și în pădure, frig de crapă lemnele. Ca culme, de la Băiești⁵⁶ îmi pleacă și ordonanță cu tot bagajul, plus mantaua și pelerina de postav. Aceasta la 30 noiembrie, așa că în mijlocul iernii rămân dezbrăcat și umblu așa vreo două săptămâni. Afară de acesta, eram șchiop, mi se rup și bocancii de rămân numai cu ciorapul pe noroiul până la genunchi. Iau niște

⁵⁵ Irești – sat în comuna Vidra, județul Vrancea.

⁵⁶ Sat în comuna Cernătești, Buzău.

opinci. Închipuiesc-și cei care citesc cum am mers - șchiop, desculț, dezbrăcat și prin noroi. După nesfârșite marșuri, seara pe poziție. Mi-aduc aminte că am stat în Calvini⁵⁷ vreo două zile și a treia i-așteptam pe dealul cu același nume. Facem vânatoare de nemți toată ziua. Seara ordin să plecăm. Și mergem tot așa fără să rezistăm. Ajungem la Chiojdeni⁵⁸. Mai opunem rezistență pe munții aceia. Și rezistența e îndârjită căci le cedăm terenul pas cu pas și poate nu le-am da deloc, dar suntem obosiți și cu moralul scăzut. Dăm lupte de păduri și lupte de uzură și târăgăneală.

În sfârșit, suntem ajunși la una pozițiile noastre. Să așteptăm acum desfășurarea evenimentelor. Ziua a trecut liniștită. Afară de puțin bombardament de artilerie nimic însemnat. O zi frumoasă ca de primăvară. Din informațiile culese rezultă că inamicul e aproape de tot. O femeie ce vine din satul de peste pârau – din Voloșcani⁵⁹ ne spune că nemții sunt la biserică și întrebuințează biserica ca grajd de cai.

Toate acestea nu mă împiedică însă să ne înseninăm și noi cel puțin acum la anul nou. Nu facem altceva decât să luăm masa împreună, lucru care nu se întâmplă des, ba chiar e prima oară în retragere. Petrecem binișor în jurul unui pahar cu vin de la notar – așa cum petrec războinicii când se adună, - și setea de a gusta cât mai mult și cât mai intens din paharul vieții care pentru noi e aproape pe sfârșite. Căci cine știe câți din cei prezenți vor mai fi peste o oră, zi, sau două? Se așteaptă o luptă mare și trebuie să o primim, s-o înfrângem cu orice preț, cu toată energia noastră, oricâți am pieri. Azi trag câteva obuze din care unul cade chiar aproape de casa unde eram adunați. Ce n-ar fi datei să știe că ofițerii toți eram strânși acolo. Seara începe lupta de-a binelea la dreapta. Se aud mitraliere, puști, grenade. E un clocot ca într-o oală ce fierbe înfundat. Credeam că vom încerca poate să atace, dar în curând s-au liniștit.

Nu pot încheia notele acestei zile fără să amintesc ororile ce le săvârșesc rușii. La 8 ore seara eram pe stradă și aud țipete desperate. Patrula ce o trimit în recunoaștere raportează că rușii au bătut pe un biet moș că s-a opus să fie prădat. Nu știu cum aș putea să mă exprim față de acești aliați semi-barbari.

14 [28]februarie (scris și în 2/15 ianuarie) [1917]

Sunt în același sat companie de legătură între noi și ruși. Am neplăcerea să iau parte la o anchetă pentru prăzile făcute de ruși. N-aș fi vrut să aud să mai aud lucrurile ce le-am auzit. Ți-era mai mare mila să auzi cum părinți cu 2-3 feciori la război au fost lăsați săraci. Începe și un bombardament de artilerie de se vârau

⁵⁷ Probabil comuna Calvini, județul Buzău.

⁵⁸ Comună în județul Vrancea.

⁵⁹ Sat în județul Vrancea.

locuitorii prin toate colțurile. Stăm până la 8 ianuarie aici. Stăm bine și petrecem bine, n-aș fi vrut să mai părăsim acest front deși eram linia întâi.

La 8 ianuarie ne înlocuiesc rușii, un regiment de cazaci. Căpitanul vine la mine, un om foarte de treabă, mă invită la masă. Ziua plecăm, căci seara trebuie să fim în Muncelu⁶⁰. Dormim noaptea ca vai de om înșirați pe niște scânduri într-o cameră infectă. Dimineața de noapte la drum. Un vânt de crapă obrazul, îngheț, desculți și dezbrăcați. Mergeam spre repaus. Toate satele înțesate de ruși. Rușii peste tot de nu poți să te miști, numai la front se văd puțin. Într-o seară dormim chiar cu ei în cantonament. În sfârșit după trei zile ajungem la Orbeni⁶¹ unde ne era destinat cantonamentul și acolo tot ruși. Ruși și iar ruși. Plecăm noaptea pe ger de scârțâie zăpada și oboșiți de drum lung la Drăgușani⁶². Abia ne găsim câte o casă de locuit. Era binișor. Dar după patru zile plecăm la Orbeni.

Începe instrucția. Trupa se cantonează. Uit să spun că primisem avansare prin decembrie, după 1 noiembrie. De atunci am cutreierat toate serviciile din regiment până la Crăciun. Comandant al companiei a noua, trei zile ofițer cu aprovizionarea, apoi comandant al companiei a șaptea și în fine, la 14 ianuarie 1917 sunt numit adjutant al batalionului III. Nu mă măgulește deloc. Se zice că suntem oricum la refacere. Dar ne lipsește îmbrăcămintea ce am ars-o pripindu-ne lângă foc. Ne lipsește încălțăminte, e frig foc și soldații mai toți bolnavi.

Ne vin detașamente de recompletează căci rămăsesem fără soldați. Țin minte la compania a noua avem în primire 48 soldați, iar la a șaptea vreo 50. Nu căzuseră atât în luptă cât rămăseseră prin ascunzători și sate ademeniți de răuvoitorii noștri. Ca să dau un exemplu, amintesc că fiind trimis la serviciul aprovizionării în zilele Crăciunului am văzut în Speriați o mulțime de asemenea dezertori.

- Ce-i cu tine?
- M-am rătăcit sau am venit în concediu.

Te revoltă la culme. Numai unul ce nu simte poate să stea nepăsător la acest trist spectacol. Și ce e mai grav e că se găseau între ei și ofițeri.

Locotenentul C. Manoliu din Regimentul 50 Infanterie pe care fetele îi botează Costică și jandarmeria noastră nici nu se interesa, fapt ce m-a determinat să raportez șefilor mei. Nu știu rezultatul raportului. Și cum spusei din Drăgușani ne mută în Orbeni. Sărăcie lucie. Aici hârtii peste hârtii căci nu uitați că sunt adjutant de batalion. Suntem în țara formelor. Hârtii, vorbe multe, nimic practic și imediat. Nu știu, nemții, tot așa or fi făcând? Părerea mea este că rău se procedează. Nici în timp de pace nu admit atâtea hârtoage și vorbărie, dar acum când trebuie să fie numai fapte. Suntem rezerva armatei aici și trebuie să ne așteptăm la orice surpriză.

⁶⁰ Sat în comuna Străoane, județul Vrancea.

⁶¹ Comună în județul Bacău.

⁶² Sat în comuna Parava, județul Bacău.

La 4 februarie când ne credeam mai liniștiți, noaptea ordin de plecare și venim în Cornățelul⁶³. Un sat mic în care erau îngrămădite două batalioane. Un cantonament îngust și infect. Eu cu maiorul nu am găsit casă de locuit și am fost siliți să stăm la o jandarmerie. Însă colonelul de jandarmi care habar n-are ce e la front, ordin să ieșim afară. Și rămân în drum. Ce-i pasă domnului colonel care nici nu știe că-i război, poate cunoaște prin aceea că i s-a mărit salariul.

Vagabondăm eu într-o parte, maiorul într-o parte câteva zile. Găsim o casă unde facem sobă. Ba găsim și ceva lapte căci nimic de-ale mâncării nu se găsește aici. Am căutat o seară întregă să găsec ceva. Mi-a fost imposibil și dacă nu mai găseam o cutie de fasole iahnie, rămasă prin sac, trebuia să mă mulțumesc cu pâinea neagră și cu ceai, adică apă fiartă și cu zahăr. În ea câteva foi de ceai și-ți părea tot așa de bun ca la cine știe ce mare cafe.

Liniștiți nu stăm nici aici căci ne ducea de colo până colo. Odată ne-am întors înapoi la Coțofănești⁶⁴.

În sfârșit, dă Dumnezeu și pe la 12 [25] februarie plecăm pe front. Poposim o noapte la mănăstirea Mușunoaiele⁶⁵. Deși era frig zdravăn, dormim două nopți afară. Plecăm la Verdea⁶⁶, stăm și aici două nopți din care una o stăm cu trupul aproape afară și tremurăm până se încleștează fălcile. La ziua poruncă să intrăm în cantonament.

În sfârșit aflăm că sectorul ce-l vom ocupa e Răcoasa⁶⁷. Luăm în primire la 16 februarie încântați că am scăpat de hărțuie. Dar a doua zi se pune un viscol de înzăpezește toate căruțele cu hrană și mor caii pe drum. Pe poziții nimic lucrat, nici tranșee, nici adăposturi pentru oameni. Înghețăm cu câinii și trupa și ofițerii stând pe poziție. Eu avem parte că trebuia să stau cu cancelaria în sat. Se lucra și ziua și noaptea pentru întărirea pozițiilor și adăposturilor. Pământul înghețat de lasă scânteii. În ceea ce mă privește, mă înnebuniseră cu ordine și rapoarte și crochiuri. Zeci de crochiuri colorate și para-colorate după fiecare ordin în câte un fel.

Maiorul sta și ziua și noaptea pe poziție. Bun băiat, muncitor și conștiincios afară din cale, dar fricoșii de șefi. Și așa ne-am instalat noi și ne-am întărit aici încetul cu încetul. Primăvara începea să ne zâmbească, dar cu ea și bolile năpădesc în regiment. Febra ne dă jos o mare parte și se întinde fără ca doctorii să-i poată face ceva.

Aici suntem față în față cu tâlharii noștri amici. Trag ei, tragem noi. Asta ține și ziua și noaptea. Într-un dintre zile ne rănesc chiar pe colonel. Asta pe la sfârșitul lui februarie. Pozițiile lor cu ale noastre sunt foarte aproape. În unele

⁶³ Sat în comuna Motoșeni, județul Bacău.

⁶⁴ Comună în județul Bacău.

⁶⁵ Mănăstire ortodoxă ce datează de la sfârșitul secolului XVII-lea, se află în comuna Fitionești, județul Vrancea.

⁶⁶ Sat în comuna Răcoasa, Vrancea.

⁶⁷ Comună în județul Vrancea.

locuri ajung la 400 m. Ne vedem bine dar, și când ne mișcăm și la lucru și cum se aude – foc! De aceea lucrăm numai noaptea și ziua ne mișcăm numai prin șanțuri. Baba iarnă își strânge de acum cojoacele și încet, încet un suflu nou adie, ceva tânăr, înviorător. Narația aceasta se isprăvește la data de 17 martie. Atunci sunt schimbat de la adjutantură. Mi se dă compania a șasea.

17-31 martie 1917 [30 martie - 13 aprilie]

Cum spusei, mi se dă comanda companiei a șasea pe care o iau la 17 martie. Mă bucură lucru acesta întâi pentru că sunt mai liber și al doilea pentru că pot vedea dacă și ce pot face vreo ispravă în fruntea unei unități. Compania e chiar pe poziție. Predecesorii mei fuseră prea indulgenți și majurii pehlivani. O duceau numai într-o beție fără să-și vadă de gospodăria companiei.

Îi așez biciul pe spinare și merge că n-are ce face. Bolnavii cam multicei, de altfel la toate companiile la fel. Uit să spun că am ca subaltern pe camaradul sublocotenentul Avramescu - băiat vrednic și de ispravă. Sectorul îmi este chiar pe liziera de sud a Răcoasei. Ziua nicio mișcare. Noaptea la lucru sau în inspecția sentinelor. Era o lună, un albastru și-un câmp de te-ntinerea cu 2-3 ani. Să mai adăugăm la aceasta șopotele Șușiței căci aveam un post pe malul de sud al Șușiței și îți venea să stai toată noaptea cu sentinelele. E o plăcere să stai să privești prin păienjeniișul de raze, să tragi în adversar sau să-ți fluiere vreun sol al morții pe la ureche. Pe deasupra adaugă limbuția neînțeleasă și gâlcevitoare a Șușiței. E o plăcere, nu-i așa? Însă o plăcere pentru luptătorul obișnuit a cărui frunte s-a încrețit și fața s-a bronzat. Poate și ceea ce cei vechi nu mai au inimă s-a împietrit, căci pentru mulți plăcerea asta e prea sălbatică, prea aspră.

1-3 [14-16]aprilie 1917

Cu câteva zile de 1 aprilie eram în rezerva brigăzii. Ne străduiam pe capete să scăpăm de păduchii care probabil că răspândeau boala. Acum numai soldații mai aveau și asta din tembelism. Opăream și dezinfectam toată ziua. Și asta zile în șir. Bine că scăpasem de ei și trebuia să fie câte unul gură-cască care cu tot frecușul șefilor tot să mai păstreze sămânța și să umple și pe ceilalți. Unii aveau pielea ciuruită și cu toate acestea ce le pasă lor? Umblau cu cămașa înțesată, ba și pe veston și manta. Se scărpinau de le da sângele și mai cu seamă când se încălzea. Și mulți nemernici deăștia stau așa și fără constrângeri mai nu se îndurau să se despartă de ei. Sunt mari, albi și cu crucea de Malta pe spate. La fel cu avioanele nemților. Dar tot am scăpat de supărătorii musafiri.

La 2 aprilie sunt Paștile. Nici o impresie, nici un simțământ nu stârnește în noi apropierea acestei sărbători. O așteptăm cu aceeași răceală și indiferență ca pe oricare altă zi. Numai pregătirile femeilor din sat mai trezeau amintiri culcate în umbra conștiinței. Atâta tot. E soare și frumos. Zâmbet de primăvară. Chiar în ajun

ocupăm pozițiile în locul altui batalion. Sunt multe de făcut aici așa că face să pierdem și slaba noțiune de sărbătoare ce o aveam. Am pus pe soldați să lucreze în noaptea Învierii fără să știe. Văd însă că lucrul nu sporește. Întreb supărat ce înseamnă asta? Îmi răspund cu evlavie – e noaptea Paștelui. Și atunci înțeleg ei de ce mai multe ca alte dați zăboveau ziua pe cărticica lor de rugăciune, de ce păreau mai cufundați și de ce semnul credinței noastre era mai des. Îi las să lucreze în voia lor căci ordinul trebuia să se împlinescă și plec mai departe la sentinele. Cu ochiul țintă și urechea vie stau la posturile lor nemișcați și scrutează pânza țesută de firele lunei acești fii ai gliei. Dau sfaturi unuia, îndrept ceva rău la altul, iar altul îmi raportează că a auzit zgomot în cutare parte. Trage, zic și eu cu el, mă așez și eu la pândă. Liniște. Numai la intervale câte un glonte sfâșie mormântala tăcere. Plec mai departe și sub vraja lunei începe să curgă firul amintirilor. Unde eram acum un an? Ce făceam? Unde erau bravii mei tovarăși de luptă? Poate acum se văd în mijlocul copiilor lor, cu nevasta, în casa ascunsă sub stof. Ce gândesc ei acum? Dar orice ar gândi, mă văd în mijlocul lor și nicio umbră de îndoială n-arată că-i apasă. Doar sunt feciorii României.

E 12 punct. Undeva, departe, poate sună Învieria și preotul se roagă și pentru noi. Mii de gânduri se îndreaptă spre noi, poate. Eu parcă văd bisericuța noastră și pe mama și toți ai noștri. Și imaginația mea țese o înviere melancolică de luptători tăcuți, ca turnați parcă, care numai se mișcă cu mișcări scurte, fără vorbă, severi și descoperiți. În tot acest timp luna ne revarsă belșugul ei de aur. E târziu și pentru că sunt sigur la companie merg să mă culc în bordeiul meu din vale. A doua zi la noapte voi avea de lucru.

Iată și Ziua Paștelui ne surâde veselă. Nimic nu mă mișcă. Ca și alte dați merg să-mi fac datoria. Între altele, am să dau soldaților bunătățile ce le-a trimis regele și regina, ministru de Război și un comitet de doamne sub patronajul doamnei general Averescu. O știu mai dinainte, eu le-am spus-o și se bucură ca niște copii. Mă roagă chiar să le dau mai de dimineață să facă cum e obiceiul. Le vorbesc puțin. Par fericiți și parcă uită pentru moment locul unde sunt. Mănâncă în tihnă cozonacul și ouăle iar visul le amintește frumoasa zi.

Eu cu camaradul Avramescu, ce abia peste noapte a venit, luăm masa, cu aceeași liniște și sobrietate ca și alte dați. Suntem mai fericiți acum căci putem avea o ciorbă de miel cu borș, o bunătate. Ne amintim Crăciunul când nimic nu am mâncat și toată ziua a fost numai manevră și împușcături.

Îndeplinesc cele de cuviință, dar uit că e Paștele și dumnealui îmi spune: Hristos a Înviat! Mă poftesc la masă dumnealor căci erau mai mulți ofițeri. Se mai sporește numărul, ba vin și lăutari. Petrecem puțin împreună în fața unui pahar cu vin și iar la datorie. A doua zi luăm masa cu toți ofițerii batalionului. Liniște și pace ca și cum ceva grav s-ar fi pus la cale. Nu mai e spontaneitatea de altă dată, nici veselie nu își face loc așa ușor. Nu că sunt triști, dar așa s-au săpat caracterele, așa e starea normală a lor.

E soare dar parcă ceva spune că o să se ducă pentru câtva timp de la noi. Eu mă sui pe tranșee să privesc Șușița căci o panoramă măreață se desfășura ochilor. Tot privești și nu te mai sature.

Cu a treia zi începe vântul și ploaia și mai ales ploaia. Ține întruna, pământul s-a desfundat și curg șiroaie. Mi-a udat soldații la piele. Sunt plini de noroi până la urechi. Adăpost în nici o parte, căci în bordeiul lor ploua ca afară, ba mai rău. Ziua se zvântează în jurul focului. De la o vreme începe să curgă și bordeiul meu. Curge șiroaie mari și n-am ce face. Tot pământul e un lac. Noapți întunecoase de nu vezi la trei pași și noroi abia-ți tragi picioarele.

Ajungem așa la 12 aprilie. Mă prinde și un pui de boală, dar nu mă las. Cu toate astea vreo două-trei zile tot mă tăvăleşte la pat. Se pune un mare premiu pe capul unui prizonier - viu sau mort. Cum spusei, eram bolnav, cu toate astea primesc ordin să fac isprava. Eram tocmai cu ventuzele pe spate, când vine domnul comandant al batalionului să mă înștiințeze. Primesc ordinul în tăcere și cu liniște. Cu aceeași seninătate mă angajez să-l execut chiar bolnav. Timpul e favorabil, e întuneric beznă, ploaie și vânt, inconvenient noroiul mare. Vreau să atac pe valea Șușiței spre Gogoi, locul unde credeam eu că numai un post. Planul e îndrăzneț. Cere mult curaj și uitare de sine. Mă examinez cu obiectivitate și găsesc în mine tot ce trebuie spre a-l executa. Îmi trebuie numai oamenii care să corespundă cerinței mele. Vreau să merg pe valea Șușiței, să profit de ploaie, vânt, întuneric și zgomotul apei și să tai rețelele lor să le trec în spate și apoi venind din spate ca să nu mă împiedice nici o santinelă să atac bordeiul cu toată energia.

Te înfioară, nu-i așa cititorule? Eu l-am conceput cu toată liniștea și l-am executat cu toată răceala. Voi mărturisi părțile unde nu găseam toată tăria în mine. Oamenii cu care să execut planul e tactic important. Aleg din toată compania, le arăt planul, le vorbesc hotărât cu toată energia necesară ridicării și împietririi sufletelor. Le arăt ultima sancțiune - revolverul - „Șase pentru cei care din voi s-ar codi, ultimul pentru mine”. Le vorbesc de moarte și rănire, așa că li se pare ceva natural ca oricare să fie mort sau rănit. Mă ascultă tăcuți ca la rugă. Poate se înfioară de vorbele mele, dar sunt sigur că i-am subjugat. Aleg 16 care își iau angajamentul solemn ca să meargă. Prima seară recunosc drumul și posibilitatea de a ataca punctul ales. Toate bune. A doua zi vreau să atac. Când ajung la rețele și vreau să le tai se produce un atac în altă parte. Încep rachetele. E imposibil să mai fac o mișcare căci santinelele m-ar fi văzut. Stau culcat cam o oră lângă rețele fără să mișc, în ploaie. Aștept să isprăvească cu lumina să se liniștească ca să încep operația. Fatalitate! Când se liniștește atacul încep lucru acolo unde vreau să atac. Aștept, dar ei tot nu intră în bordeie. Plec încep înapoi fără nicio ispravă.

A treia seară. Întuneric, vânt, ploaie. Prăpădul lui Dumnezeu. Eu plec cu 15 oameni să-mi execut planul. Merg, le tai rețelele și le trec în spate așa cum îmi era planul. Bucuria mea c-am ajuns până aici. Dau de un șanț al lor și de sârma de telefon. Ordon să o taie. Ne-am apropiat la 10-15 pași de o baracă și bordeiul lor.

Nici o santinelă. Înăuntru vorbeau liniștiți. Eu iarăși vorbesc, bat și aranjez soldații. Nu știu cum că îndată ce-i lăsam, se făceau iar grămadă. De bună seamă că mă auzeau și ei vorbind și suduind cum îi auzeam și eu pe ei. Credeau poate că-s de-ai lor. Ce se întâmplase? În supozițiile ce le spuseseam eu era vorba numai de un post. Nu mă gândisem niciodată că aici ar putea fi rezerva lor. Și în adevăr. La lumina rachetelor am văzut multe bordeie luminate. Cred că erau ca două companii. Ei văzuseră lucru ăsta și le slăbise curajul.

Mărturisesc că am avut și eu un moment de slăbiciune văzând descurajarea tuturor. Mi-a revenit imediat. Spiritul soldaților mei era deplorabil – soldatul din postul ce vroia să-mi raporteze aproape amuțise de groază. Ordon să atace cu grenadele. Grenadierii îmi spun că-i dor mâine, li s-a muiat și nu mai pot arunca. Refuză. Dacă ei ne-ar fi simțit și atacat, afară de mine, sergentul Olteanu, caporalul Soare și vreo doi soldați, ar fi rămas toți acolo nemișcați. Mă gândesc că am venit să fac nu să aduc prizonieri. Stau și mă socotesc ce aş putea face cu acești soldați. Mi se raportează că la stânga și în față se vede mișcare. Cred că ne-am simțit după tocmelile noastre. Pentru că era imposibil să mai fac ceva dau semnalul de retragere. Raportez cazul. De m-ar fi crezut, bine, de nu, iar bine. Eu sunt împăcat că așa am făcut. Fără soldați hotărâți orice plan și orice dibace conducere se sfarmă.

A patra seară stau liniștit. A cincea seară însă nu-mi vine să mă las. Iar pornesc cu vreo opt oameni. Sârma n-au dres-o. Ne simt. Cu toate astea tot trecem la ei pe același drum. Încearcă să ne prindă. Îi auzim bine cum vin cu gălăgie, cum unul face liniște se apropie, aruncă chiar cu grenade în noi, nu știu care le-a fi fost intenția. Le-a fost frică și au renunțat să ne mai astupe trecerea. Vin din față mai mulți. Aud zgomotul prin baltă. Nu se poate face nimic și acum suntem siliți să plecăm. Încep rachete, mitraliere și puști. Culcat la rachete și iar înainte. Așa a fost să fie. Plecam bolnav, tremurând de febră dar grija să nu mă surprindă mă făcea să uit totul. Afară de asta, fiorii ce te străbat la orice zgomot m-au făcut să uit de boală.

Asta se isprăvește la 13-14 aprilie [26 - 27]. Stau liniștit și îngrijesc de soldați. Era vorba că la 15 [28] aprilie să ne schimbe, dar vorba a rămas. Acum s-a făcut frumos. Îmi îngrijesc și eu sectorul. Îl fac ca un parc, dar un parc al morții.

Pe la 18 aprilie mă îmbolnăvesc de febră. Am călduri, amețeli și nu mă mai țin picioarele. Nu pot mânca. Fac ce se poate face dar degeaba. Primesc iar un ordin de recunoaștere. Promit că-l voi executa. Boala nu mă lasă. Sunt măgulit de purtarea și grija părintească a căpitanului Nicolescu. Nu pot să-i mulțumesc mai mult. La 21 aprilie [4 mai] cu brancarda mă duc soldații într-o casă din sat. Am călduri mari și dureri de rinichi. Nu pot să dorm și mă tăvălesc mereu. Succes ordonanța pe toate părțile. La 26 [9 mai] îmi încetează căldura. Pot să mănânc ceva, mă mișc chiar, dar nu e până la capăt. Nu s-a sfârșit. La 3 [16 mai] mai un mare acces, dar numai de o zi. Sunt bine la 4 mai și un ultim acces, la 5 [18] mai.

Sunt slăbit bine de tot, dar față de alții sunt tare căci pot să umblu. Mă tot pisează de la regiment să vin la companie dar nu sunt pe deplin restabilit. Mă scârbesc și plec.

La 13 [26] mai mă prezint la companie. Speram să-mi dea un concediu căci așa se obișnuiește după boală, cel puțin așa făceau cu alții – dar eu fără noroc. La mine nu se aprobă concediul. Sănătate să fie că toate sunt bine. Așa e la noi. Nici acum nu s-au lecut toate păcatele. Încolo toate se scurg în liniște. Ca pe front, mai trag ei, mai tragem și noi și cu pușca și cu tunul.

La 17 [30] iunie, într-o joi, un obuz cade drept pe scaunul unde stau. Noroc. Numai 15 pași am făcut de la scaun la tunel și obuzul a fost în locul meu. Vezi dar că am scăpat ca prin minune. Cu sănătate înainte.

Acum, pe la 1 [14] iunie se agită chestia ofensivei. O așteptăm cu liniște și încredere. Să vedem ce iese.



Fig. 1. – Marin Gherghină la mobilizare



Fig. 2. – Fotografie din anul 1917



Fig. 3. – Părinții eroului Marin Gherghină